

## છેદ સૂચારી :- (નિશીથં છેદસૂચં)

આ પ્રથમ ઉદેશકમાં બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રત ભંગ, સુગંધ અન્ય તિર્થી તથા ગ્રહસ્થ પાસે થી કામ કરવાનું, માર્ગ આદિનું નિર્માણ કાર્ય, પાણીની નાલી, ઈકા-ડોરી, સૂતી-ઉની, ડોરીઓના નિર્માણ કાર્ય, સૂઈ, કૈચી, નખરણી, કર્ણ સોધિની પાત્ર, હંડ, વઞ્ચ, સદોસહાય આદિના વાયશિયતો આ ઉદેશકમાં છે.

**દ્વિતીય ઉદેશકમા -** કેટલાક ઉપર મુજબના સાથે દ્વિતીય મહાવ્રત, તૃતીય મહાવ્રતેશના સમિતિ, પરિભોગથી સણ વેગેરે જુદા - જુદા પાયશચીતો છે !

**તૃતીય ઉદેશકમા -** એક ઘર બે વાર લિક્ષા જવું, આહારની યાચના કરવી પગારનના સંસ્કાર, શરીરનાં સંસ્કાર, વર્ણિકરણ યત્ર, મલમુત્ર ત્યાગ આદિના અવિવેક સંબંધી પ્રાયશિયત જણાવેલ છે.

**ચતુર્થ ઉદેશકમા -** રાજાદિ વગેરેને વશ કરવાથી લઈને, કલાહ કરવુ વગેરે વિવિધ વિષયો જણાવી છે છે પરિહાર્ય કદમ્બ સ્થિર સાથે આહાર વ્યવહાર કરવાના પ્રાયશિયતો જણાવેલ છે.

**પંચમ ઉદેશકમા -** વઞ્ચ સીવડાવવુ રજોહરણ ઉનીચીત ઉપયોગ કરવો, વગેરે પંદર જેટલી ખાખતોનું પ્રાયશચીત જણાવેલ છે.

**છઠા અને સાતમા ઉદેશકમા -** મૈથનના સંકદ્ધિથી નિગ્રંન્ધીની સાથે અમર્યાદીત વ્યવહાર કરવાના પ્રાયશિયતો છે!

**આઠમા ઉદેશકમા -** એકલી ળી સાતે અમર્યાદીત વ્યવહાર તથા બીજાઓ પ્રાયશિયતો છે !

**નવમા ઉદેશકમા -** છ દોષાયતનમા આવુ-જવુ માસનું આહાર લેવુ રાજ્ય આશ્રિત પરિવારો પાસેથી આહાર લેવો વગેરે જુદા-જુદા પ્રાયશિયતો ખતાવ્યા છે!

**દશમા ઉદેશકમા -** ગુરુજનો અવિનયથી લઈ વર્ષોવાસ સમ્બન્ધી નિયમ ભંગ પ્રાયશિયતો ખતાવ્યા છે.

**અ઱્યારમા ઉદેશકમા -** ધર્મનિંદાથી લઈ, ખાલ-મરણ, મરવા સુધી પ્રાયશિયતો ખતાવ્યા છે !

**ખારમા ઉદેશકમા -** પ્રાણી બંધથી લઈ, મહાનદીનો વારંવાર પાર કરવાના પ્રાયશિયતો ખતાવ્યા છે !

**તેરમા ઉદેશકમા -** અયોગ્ય સ્થાન, અન્ય તિર્થી તથા ગ્રહસ્થની વિવિધવાતો પાસ્રવ્ય આદિને બંધુ વગેરેની વાતો છે.

**ચૌદ ઉદેશકમા -** પાત્ર સંબંધી નિયમો ના ભંગના પ્રાયશિયતો છે !

**પંદર ઉદેશમા -** કઠોર શાષ્ટ લઈ, નિરીથ વઞ્ચ લેવા વગેરેના પ્રાયશિયતો છે.

**સોલમા ઉદેશમા -** વસ્તી વિશેષના નિયમોના ભંગ થી લઈ અધિક ઉપકરણો શાખવા સુધીના પ્રાયશિયતો છે !

**સત્તરમા ઉદેશકમા -** કુતુહલ માટે કોઈ કાર્ય કરવાથી લઈ વિવિધ વાડ્યો સાંભળવા સુધીના પ્રાયશિયતો છે.

**અદારમો ઉદેશકમા -** નૌકા આહોરણ સંબંધી નિયમોનું પાલન ન કરવુ, વઞ્ચ વિષયક નિયમોનું પાલન ન કરવુ તે સંબંધી પ્રાયશિયતો છે !

**ઓગણીસમો ઉદેશકમા -** ખરિદીથી મળેલ પ્રાસુક વસ્તુથી લઈ, સુસ સ્વાધ્યાય વિષયક નિયમોના પ્રાયશિયત ન કરવા સંબંધી જાણકારી છે.

**વીસમા ઉદેશકમા -** નિષ કંપટ અને સહ-કંપટ આલોચનાના પ્રાયશિયત છે.

## બૃહકટ્ટ્ય-વિષ - (છેદસૂત્ર)

આ છેદ સૂત્રના પ્રથમ ઉદેશકમા એસના સમિતિ અન્તર્ગત ગ્રહવૈસના આહાર કદ્ય, પરિભોવી સજા, ઉપાશ્રય કુદ્ય, પાત્ર કદ્ય, વસ્ત્રકદ્ય, વગેરેની વિધિ નિષેધની વાતો જણાવી છેલ્લે સંઘબ્યવસ્થા જણાવી રહ્યા છે. ખીજ ઉદેશકમા કેટલીક ઉપરોક્ત વાતો જણાવી વસ્ત્ર પરિભોગયી સણા રજોહરણ પરીભોગઈ સણા ના પોંધ-પોંચ પ્રકારો જણાવ્યા છે.

**તૃતીય ઉદેશકમા** - સંઘ બ્યવસ્થા, ચર્મ કદ્ય આદિ વિવિધ વિષયો જણાવી બિક્ષા-ચર્ચા, ક્ષેત્રની મર્યાદા છેલ્લે જણાવે છે.

**ચતુર્થ ઉદેશકમા** - પ્રાયશિયતની જુદી જુદી વાતો જણાવી ત્યારખાડ ગણ-સક્રંમણ અન્ય ગણનો અધ્યાપન, કલણ ઉપરશમન, વૈચારિક વૃત્ત વિધિના વિભાગો જણાવી, વર્ષા હેમન્ટ, ગ્રીઝમ ઋતુમા રહેવાની વિધિ જણાવે છે.

**પંચમ ઉદેશકમા** - ચતુર્થ મહાક્રત પ્રાયશિયત સૂત્રની અંદર હેવ હેવી - પશુ-પક્ષી સ્પર્શ, આદિ વિવિધ વાતો જણાવી નિગ્રન્થ-નિગ્રન્થીયો માટે સુંદર મજા ના નિયમો બતાવ્યા છે.

**ષષ્ઠ ઉદેશકમાં** - ભાષા સમિતિના છ વચન, પ્રાયશિયતના છ પ્રસંગ કદ્ય મર્યાદાના છ કારણ, કદ્ય સ્થિતિ ચારિત્રના છ પ્રકારો જણાવી આ છેદ સૂત્ર સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

### ચ્યવહાર સૂત્ર

આ છેદ સૂત્રમા પ્રથમ ઉદેશકમાં - નિશક્ત અને શક્પટની આલોચનાના પ્રાયશિયત ગણ-પ્રવેશશા પત્રશ્યાતાપીની પુનઃદિક્ષા વગેરે વર્ણિન છે.

**દ્વિતીય ઉદેશકમા** - રૂણ પરિહારર કદ્યસ્થિતના હોષ સેવનનું વર્ણિન ગણાવચેદક પદની વાત પરિહાર્ય કદ્ય અને આહાર બ્યવહાર સ્થિતિ સેવા આદિ વગેરે વાતોનું વર્ણિન છે.

**તૃતીય ઉદેશકમા** - ગણ પ્રમુખ બનવાનો સંકદ્ય તત્ત્વ આચાર્ય ઉપાધ્યાય વગેરેની નિશાઆદિને, છેલ્લે સેવી બિક્ષુ અને પ્રમુખ પદ તથા મૃષાવાઢી બિક્ષુ અને પ્રમુખ પદ વગેરેનું વર્ણિન છે. ચતુર્થ ઉદેશકમા વિહાર મર્યાદા, વર્ષાવાસ મર્યાદા, સંઘ સમ્મેલન, વિનય ભક્તી વહંન બ્યવહાર વગેરે વર્ણિનો છે.

**પાંચમ ઉદેશકમા** - નિગ્રન્થીઓની બ્યવહાર મર્યાદા તેનો વર્ષાવાસ તેનું સંઘ સમ્મેલનનું વિસ્તૃત વર્ણિન કરી છેલ્લે સર્પ-દંશ ચિકિત્સાની વાત જણાવી છે.

**છાંટા ઉદેશકમા** - મોહ વિજય અને ગણવેષણા, આચાર્ય, ઉપાધ્યેય પાંચ અતિચાર, અલ્પસૂત્ર, બહૂસૂત્ર, પ્રાયશિયત સૂત્ર વગેરેની વાત જણાવેલ છે.

**સાતમા ઉદેશકમા** - અન્ય નિગ્રન્થીયોની સાથે મલવુ, સ્વાધ્યાય તથા વાચના, નિગ્રન્થના મૃત શરીરની પરઠવવાની કિયા વગેરે રાજ્ય પરિવર્તન થવાથી નવા રાજની આજા વગેરે વર્ણિન છે.

**આઠમા ઉદેશકમા** - વસ્તી નિવાસ સહા - સસ્થાકર સ્થવીરોના ઉપકરણો, ખોવાયેલ ઉપકરણ આહાર-પરિભોગેસણા વગેરે વાતો છે.

**નવમા ઉદેશકમા** - ગૃહ સ્વામી, બિક્ષુ પ્રતિમા, માનવ મુત્ર સેવન વિધિ ત્રણ પ્રકારના અભિગ્રહ વગેરે વર્ણિન છે.

**દશમા ઉદેશકમા** - બિક્ષુ પ્રતિમા, પાંચ પ્રકારના બ્યવહાર, શ્રમણ પરીક્ષા, આગમોનું અધ્યયનકાલ દશ પ્રકારની વૈશ્યાવૃત્ત વગેરે વર્ણિન છે.

## દશાશુત્ર સર્કંધ સૂત્ર :

આ છેદ સૂત્રમાં પ્રથમ દશામા સ્થવિરોક્ત વીસ અસમાધિ સ્થાન, દ્વિતીશ દશામા - સ્થવીરોક્ત ઈકવીસ સખલ દોષ ત્રીજા દશામા - સ્થીરોક્ત તેતીસ અશાસતા, ચતુર્થ દશામા - સ્થવિરોક્ત આડ ગણી - સમ્પવા, વિનય શિક્ષાના ચાર વેદ, શિષ્યવિનયના ચાર ભેદ, ઉપકરણ ઉત્પાદન, સહાયતા, ગુણાનુવાદ, ગુણભાર, બધાના ચારચાર ભેદ જણાવે છે, પંચમ દશામા ભગવાન મહાવીરનું સમોસરણ દશવિતા સમાધિ સ્થાન જણાવેલ છે. ષષ્ઠ દશામા સ્થવિરોક્ત અંયાર ઉપસાક પ્રતિમા, અક્ષિયાવાઢી, કિયાવાઢીનું વર્ણન છે સત્તમ દશામા બાર બિઝુ પ્રતિમાનું વર્ણન છે. અષ્ટમ પર્યુષણા દશામા પાંચ કલ્યાણકોની વાત છે. નવમા દશામા - ભગવાન મહાવીર સમોસરણ, ત્રીસ મહામોવિહનીય સ્થાનોનું વર્ણન.

દશમ આચયતી દશામા - ભગવાન મહાવીરાના પર્દાપણ, નવનિધાનકર્માનું વર્ણન, નિગ્રન્થીઓની આલોચના અને આરાધના વર્ણન કરી છે સૂત્ર પૂર્ણ થાય છે.

## શ્રીવર્ણપ છેદસૂત્ર :

આ છેદ સૂત્ર ગ્રન્થમાં પ્રવચન વંદના કરી અભિદેવ પ્રાયશિચ્યતનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન બતાવેલ છે. પ્રથમ ગાથાઓમાં પ્રાયશિચ્યતનું મહત્વ અને પ્રાયશિચ્યના દર ભેદ જણાવે છે. આલોચના પ્રાયશિચ્યત, યોગ્ય દોષ, પ્રતિકમણ પ્રાયશિચ્યતના યોગ્યદોષ વિવેક, યુતસર્જ પ્રાયશિચ્યત યાગ્ય દોષ, નાના અતિવાશ, દર્શનાતિચાર, પ્રન્ય મહાવ્રતના અતિચાર, વિવિધ તપના અતિચાર, દ્રવ્ય ક્ષેત્રે કાલ અનુસાર તપ, માનસી સંકલ્પના અનુસાર તપ, જીતયંત્ર વિધિ, પ્રતિસેવાનાની અનુસાર મૂલ પ્રાયશિચ્યત વગેરે ઉપરોક્ત જેટલા વર્ણન કરેલ છે. જીતયંત્ર વિધિ સિવાય બધાય પ્રાયશિચ્યતોનું આ છેદ ગ્રન્થમાં સુંદર વર્ણન કરવામાં આવેલ છે.

## મહાનિશીથ શ્રુતસર્કંધ

**પ્રથમ અધ્યયન શલુ ધરણ :** - આ અધ્યયનની અંદર અરિહંતોને નમસ્કાર કરી શાસ્ત્રોનું પ્રયોજન બતાવી આવશ્યક નિર્યુક્તિની ઉદ્ઘૃત ગાથાઓ દર્શાવેલાની ઉદ્ઘૃત ગાથાઓનું વિવરણ કરી છે એવો પોતાના અપરાધ છુપાવવાલાની દુર્ગતિની વાત જણાવી છે.

**દ્વિતીય કમ્મવિવાગા વાગરણ અધ્યયન :** - પ્રથમ ઉદેશ જીવોનાં દુઃખોનું વર્ણન બીજાથી પાંચમો ઉદેશ લુસ લાગે છે.

**છઠો ઉદેશ :** - શારિરીક અને અન્ય દુઃખોનું વર્ણન આશ્રવ દ્વારાના નિરોધથી દુઃખોનો અંત.

**સાતમો ઉદેશ :** - શ્રી વર્જન સંખ્યાં ગૌતમમસ્વામિ અને બંધાવાનું મહાવીરસ્વામિનો સંવાદ પરીગ્રહ વિગેરે વર્ણન કરવામાં આવેલ છે તૃતીય અધ્યયન ત્રીજો ઉદેશ : - બે ઉદેશા નથી મલતા પ્રારંભમાં લખ્યું છે તે ઉપરોક્ત બે ઉદેશાઓનો સમાવેશ સામાન્ય વાંચનમાં છે ત્યારાબાદ ત્રણથી છ ઉદેશને યોગ્ય વ્યક્તિઓને વાંચવા માટે છે અયોગ્ય વ્યક્તિઓને નથી એને અતંગતમાં જણાવે છે કે આ બધું વિચ્છેદ થઈ ગયું હતું વ્રજસ્વામિએ ઉદ્ધાર કરી મૂલ સૂત્રોમાં લખ્યું, આચાર્યહરિભદ્રસૂરિર દ્વારા ખંડિત પ્રતિનો આધારથી ઉદ્ધાર થયેલ છે ત્રુટિ માલુમ પડે તો દોષ આપતા નહિ વિગેરે વર્ણન છે એને છેદે પણ હિંદીમા લખ્યું છે કે અહીં આદર્શ પ્રતિ ભષ છે એટલે અહીં અન્ય વાંચનાઓથી સંશોધન કરો.

**ચોથો અધ્યયન :** - આમાં કુસંગના દિંદાંત રૂપ સુમતિની કથા અને અધ્યયનના સાર રૂપ જણાવે છે કે કુશીલ સંસર્જથી અનંત સંસાર અને કુશીલ સંસર્જ છોડવાથી સિદ્ધિ મળે છે. છેદે પૂજ્ય આચાર્ય હરિભદ્રસૂરિને ચોથા અધ્યયનના કેટલા આલાપક શ્રદ્ધા યોગ્ય નથી પરંતુ વૃદ્ધવાના અનુસાર આમાં શંકા કરવી જોઈએ નહિ આદિમાં કયાં પણ આ અધ્યયનની મૂળ વાતનું સમર્થન મળતું નથી વિગેરેનું વર્ણન છે.

પંચમ વાવળીયસારં અધ્યયન : - આ અધ્યયમાં ગરુદમાં કઈ રીતે રહેવું એની ચર્ચા કરી તીર્થયાત્રાથી સાધ્યાઓનું અસંયમ, વશ આશ્રયોનું વર્ણન વિગેરે વર્ણન છે. છદ્દું વીચત્થાવિહાર અધ્યયન : - વરશપૂર્વી નંદિપેણ વેશયા ઘરમાં, પ્રાયશિચિત વિધિ, મેધમાલાનું દષ્ટાંત, ૨૪જ આર્થિકાનું દષ્ટાંત અગીતાર્થ વિષયમાં લક્ષણાનું દષ્ટાંત વિગેરે વર્ણન છે.

દ્વિતીય ચુલિકા : - વિધિપૂર્વક ધર્મચાર્યની પ્રશંસા ચૈત્યચંદન સંબંધી પ્રાયશિચિત, સ્વાધ્યાયમાં ખાદ્યા રાખવા માટેનું પ્રાયશિચિત પ્રાયશિચિત સૂત્રના વિરાસ્તેની ચર્ચા, વિદ્યામંત્રોની ચર્ચા જે પાણી વિગેરેની રક્ષા કરે છે વિગેરે વર્ણનો કરી, વાલિકાની કથા જણાવી નિબેસિથી સમાપ્તિ કરેલ છે.

## ધર્મકથાનું યોગપ્રધાન કલ્પસૂત્રમ्

આ આગમની અંદર એક જ અધ્યયન આપવામાં આવ્યું છે. મુક્પાઠ ભારસોપંદર શ્લોક પ્રમાણ છે એમાં ગદસૂત્ર ઉ ૧ ૨ અને વદસૂત્ર ગાથા ૧ ૪ આપવામાં આવી છે. એમાં પરમાત્મા મહાવીરથી લઈ ભગવાન ઋષભદેવના ચરિત્રો ગણધરવાદ સ્થવિરાવલી સાધ્ય સમાચારી વિગેરે આપવામાં આવી છે.

### કલ્પસૂત્ર વિષય સૂચી

પંચ પરમેષ્ઠિને નમસ્કાર, પરમાત્મા મહાવીરનું જીવનચરિત્ર ભગવાનું મહાવીરનું દેવલોકથી ચ્યવન, માહણકુંડગ્રામ, ઋષભદત્ત ખાલણી, દેવનંદા ખાલણી, ચ્યવન, ચૌદસ્વાન વિ. વર્ણન કરી, હરિણીગમૈધી દ્વારા, ક્ષત્રિયકુંડ ગ્રામ, સિદ્ધાર્થરાજ, ત્રિશલારાણી ગર્ભસાહરણ ચૌદસ્વાન જેવા, ત્રિશલાદ્વારા સ્વાનંદ્રલ પુછવું, સ્વાન પાઠકોને ખોલાવવું ૮ ૨ સ્વાન ૩ ૦ મહાસ્વાન સર્વ બહુંતેર સ્વાપન તીર્થવાર અને ચક્વર્તિની માતાને ચૌદ સ્વાન વાસુદેવ માતાને ૭ સ્વાન બલદેવની માતાને ૮ સ્વાન માંડલિકની માતા ૧ સ્વાન જૂએ છે વિગેરે વર્ણન કરી પરમાત્કમા દ્વારા ગભીસ્થિર ત્રિશલા માતાનો વિલાપ ભગવાનનો અભિગ્રહ અનુક્રમે પરમાત્માનો જન્મ દિક્કુ મારી, ઈન્દ્રો, દેવ, દેવીઓ વિગેરેનું આવગમન, રાજદ્વારા મહોત્સવ, પરિવારના નામો પિતા, માતા, કાકા, ભાઈ, ખણે, ભાર્યા, પુત્રી, દોહિત્રી, પરમાત્મા દ્વારા વર્ણિદાન, દીક્ષાગ્રહણ, ઘોરઉપસર્ગનું વર્ણન કેવલજ્ઞાન, સંઘસ્થાપના, ચતુર્વિધ સંધ આદિનું વર્ણન, પરમાત્માને નિર્વાણકાલ અને કલ્પસૂત્રનું લેખનકાલ વિગેરે વાત જણાવી ભગવાનું મહાવીરનું જીવન-ચરિત્ર પૂર્ણ થાય છે.

ભગવાનું પાર્શ્વનાથ : - એમના પંચ કલ્યાણકાલનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન વારાણસી નગરી અશ્વસેન રાજ, વામારાણી, પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું ચ્યવન ચૌદ સ્વાન, પ્રભુનો જન્મ, પ્રભુનું વર્ણિદાન દીક્ષા, ૮ ૩ દિવસનો ઉપસર્ગ કાલ પ્રભુને કેવલજ્ઞાન, ચતુર્વિધ સંધ અની સંખ્યાદિનું વર્ણન ભગવાનનું નિર્વાણ પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું સર્વાય વિગેરેનું વર્ણન છે.

ભગવાન નેમનાથ : - એમનાં પાંચ કલ્યાણકો ભગવાન પાર્શ્વનાથ પ્રમાણે જણાવા. શેષ નેમિનાથથી લઈ અજિતનાથ પરમાત્મા સુધી વરેક પરમાત્માનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન કરી કલ્પસૂત્રની વાંચના કાલની વાતો જણાવી છે.

ભગવાન ઋષભદેવ : - એમનાં પાંચ કલ્યાણકોનું વર્ણન ભગવાન ઋષભદેવ દ્વારા ત્રયાંશીલાખ પૂર્વસુધીમાં કુમારજીવન, રાજ્યકાલ, કલા અને શિદ્ધપક્રમનો ઉપદેશાશ, સો પૂત્રનો રાજ્યાભિષેક વિગેરે પ્રભુના પાંચ નામો જણાવી વર્ણિદાન વિગેરેનું વર્ણન કરી દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન, ચતુર્વિધ સંધનો પરિવાર, નિર્વાણ કાલ જણાવી કલ્પસૂત્રનો વાંચના કાલ બતાવે છે ત્યારખાદ સ્થવિરાવલિ શરૂઆત કરતા પહેલા ભગવાનું મહાવીરના ડ ગણ અને ૧ ૧ નિર્વાણ સ્થળ, નિર્વાણકાલ, સુધર્મસ્વામિનો શિષ્યપરિવાર જણાવી સ્થવિરોના કુલ, ગોત્ર શાખા વિગેરેનું વર્ણન કરેલ છે.

સાધુસમાચાર : - પરમાત્મા મહાવીર સ્વામિનો વર્ષાવાસનો નિશ્ચય એનો આગ્રહક્ષેત્ર, બિક્ષાચાર્ય ક્ષેત્ર, નદીપાર કરવાનો વિધિ નિષેધ વિગેરે વિસ્તૃત વર્ણનો કરી આઠ સુફ્રમ, પાંચ પનક વિગેરે જણાવી છેલ્લે લોચનું વિધાન એના વિકલ્પો, બિક્ષાચાર્ય માટે દીર્ઘ અભિગ્રહ જણાવી સમચારની આરાધનાથી નિર્વાણ આ કદમ્બસૂત્રનું અધ્યયન પૂર્ણ થાય છે.

### કથાનુયોગ પ્રધાન ઔર્પપાત્રિક ઉપાગ

આ ઉપાગસૂત્રની અન્દર શરૂઆતમાં ચમ્પાનગરીનું સુંદર વર્ણન કરી, તેમા પૂર્ણભડ્ર ચૈત્યનું વર્ણન, વન ખંડનું વર્ણન, અશોક વૃક્ષનું વર્ણનની સાથે વિવિધ વનસ્પિતિઓ વિવિધ વૃક્ષો, ઇલવાલા વૃક્ષો, વિવિધ લતાઓનું વર્ણન કરેલ છે. ત્યારખાદ શીલાપદ વર્ણન કરી, પૌણિક રાજનું વર્ણન કરેલ છે ! ભગવાન મહાવીરના ચમ્પાનગરી તરફ વિહાર પરિવારની સંખ્યા, ચોત્રીસ બુદ્ધ વચનાસમ, પાત્રીસ સત્ય વચનાયીસય, તથા અન્તેવાસીયોની નાણસમ્પદા, ઈચ્છાશક્તિ દિક્ષાકાળ વિશિષ્ટ લઘ્યીઓ, વિવિધ તપશ્ચયર્યાઓ, જીવનની ઈક્વીસ ઉપમાઓ વગેરેનું સુંદર વર્ણન છે. ત્યારખાદ ખાદ્ય તપના ભેદો, અભન્યતર તપના ભેદો, ધ્યાનખાદીની વાતોનું વર્ણન છે. ત્યારખાદ ભગવાન મહાવીરની દેશના મા અસુરુકુમાર દેવો, જ્યોતિષી દેવો વૈમાનિક દેવો તેના નામ મુગુહેના ચિનહે વગેરેનું વર્ણન છે. ત્યારખાદ સમોવસરણમા કૌણિક આવાગમન સમોવસરણ વર્ણન સુંદર રીતે કરેલ છે. અમ્બર પરિવાજક એની હિન્દ્યાયાનું સુંદર વર્ણન છે. છેલ્લે શ્રમણ સાધનાનું સંક્રિમ વર્ણન કરી, અલગ-અલગ ઉત્પત્તિયોની વાતો ખતાડી ખાવીસ ગાથામાં સિદ્ધ ભગવંતોનું વર્ણન કરી ઉપાંગ આગમનોની પૂર્ણાહૂતિ થાય છે.

### કથાનુયોગ - પ્રધાન - રાજપ્રશ્નીય - ઉપાંગ :

આ ઉપાંગ આગમ ગ્રન્થની અન્દર આમલ કદમ્બસૂત્રનું વર્ણન આમૃશાલ ચૈત્ય, વન, વર્ણન, અશોકવૃક્ષ, શીલાપદવર્ણન કરી, ભગવાન મહાવીરના સમોવસરણ ધર્મ પરિષદ, વગેરેની વાત જણાવી સૂર્યાદેવનું સુંદર રીતે વર્ણન કરેલ છે. તથા આલિયોગીત દેવના વેકીય સમુદ્ધાત, સોલહ પ્રકારના રત્નો નામ, જ્ઞાન વિમાન રચનાનો આદેશ, વિવિધ મણીઓની સુલનાનું વિસ્તૃત વર્ણન કરેલ છે. ત્યારખાદ સિહાસન અને ચારે દિશાના છેતાલીસહજાર ભદ્રાસણોનું વર્ણન છે. સૂર્યાદેવ ગોતમ આદિ શ્રમણ નિગ્રન્થોની પાસે, ખતાડીસપ્રકારના દિવ્ય નૃત્ય ખતાવવા માટે પરમાત્મા મહાવીરની આજા પ્રાસ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. પરમાત્માનું મૌન રહેવું, કરી મૌન, સત્તાવન પ્રકારના વાદ્ય અદાર જેટલા જુદા જુદા પ્રકારના નૃત્યો ચાર પ્રકારના ગવૈયાઓના ગાયન ચાર પ્રકારના અભિનયોના પ્રદર્શન વગેરે વિસ્તૃત વર્ણન છે. ત્યારખાદ સૂર્યાભવિમાનના દ્વાર પર ૧૦૮ વિવિધ ૧૦૮ પ્રકારની ધ્વજ ચાર દિશાઓના ચાર ખંડોનું વિસ્તૃત વર્ણન દેવછંડક પર ૧૦૮ જિન પ્રક્રિયાઓનું વર્ણન ચૈત્ય સ્થંભનું પ્રમાજન, જિન અસ્તીયોની અર્થના, ખતિન વિર્સજન વગેરે વિસ્તૃત વર્ણન કરી ભગવાન મહાવીર સ્વામિ સૂર્યાભ દેવના પૂર્વભવનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. છેલ્લે મૃગવન-ઉદ્યાન પ્રેદેશી રાજ, કેસી કુમાર શ્રમણની વિસ્તૃત વર્ણન કરી, ઉપસંહાર કરતા, જિનેશ્વર ભગવાન શ્રુત દેવતા પ્રદમ્ભી ભગવતી અને પાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરી આ ઉપાંગ આગમ પૂર્ણ થાય છે.

### કથાનુયોગમય શ્રીઅમબિગમ ઉપાંગ

આ ઉપાંગ આગમની અંદર પ્રથમ દ્રિવીત જીવોની વાત કરવા આવી છે. જીવી નિગમ બે પ્રકાર, અજીવા બિગમ બે પ્રકાર, અરુપી અજીવા બિગમ દશ પ્રકાર રૂપી અજીત બિગમ ચાર પ્રકાર, અને પાંચ પ્રકાર, મોક્ષ પ્રાજ જીવ બે પ્રકાર, અન્તર મોક્ષ પ્રાસ જીવ પંદર પ્રકાર, પરમ પર મોક્ષ પ્રાસ જીવ અનેક પ્રકાર, સંસાર સ્થિત

જીવ બે પ્રકાર, સ્થાવર જીવ ત્રણ પ્રકાર વગેરે વર્ણન કરી સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાય જીવોના તેવીસ દ્વારાનું વર્ણન કરેલ છે. બાદક પૃથ્વી કાય જીવના બે પ્રકાર, સલસણ પૃથ્વીકાય જીવના સાત પ્રકાર, સંકેપમા બે પ્રકાર અને એના તેવીસ દ્વારોનું પણ વર્ણન છે. અપકાય જીવ બે પ્રકાર બાદલ સૂક્ષ્મ અપકાય જીવોના તેવીસ દ્વારોનું વર્ણન છે. સૂક્ષ્મ અને સાધારણ વનસ્પતિકાય જીવોના તેવીસ વનસ્પતિ જીવોનું વર્ણન છે. બાદર અને સૂક્ષ્મ તેજસકાયનું વર્ણન છે. ત્યારખાદ વિકલેન્દ્રિય, સમૂચિં જલચર, સ્થચર, ચતુસ્થપદ તથા ઘરભચ્છ જલચર, સ્થલચર ચતુસ્થપદ, ઉરપરીસર્પ ભુજપરીસર્પ સમૂચિં મનુષ્યો તથા ઘરગચ્છ મનુષ્યોના તેવીસ દ્વારો, દેવતાના પ્રકારો, ત્રસસ્થાવર જીવોની જુદી જુદી વાતો જણાવેલ છે.

### **દ્વિતીય શ્રિવિદ્ય જીવ પ્રતિપણિ :-**

સંસારથી જીવ ત્રણ પ્રકારના, એની અંદર સ્ત્રીઓનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તિર્યચ સ્ત્રીઓ, માનવ સ્ત્રીઓ અંતરદ્વિપ નિવાસીની સ્ત્રીઓ, અકર્મપલ્લી વાસીઓની સ્ત્રીઓ ભવનપતિ, વૈજ્ઞાનિક અવ્યન્તર જ્યોતિષની દેવિયોના જુદા-જુદા પ્રકારોની વાતો જણાવીને ઉપયુક્ત સ્ત્રીઓની જ્યગન્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિનું વર્ણન કરેલ છે. ત્યારખાદ સ્ત્રી સસ્થીતિ કાલ કરવામાં આવી છે અને અભાધકાલ અને વેદનીય કર્મની વાતો પણ જણાવી છે. એજ પ્રમાણે પુરુષના ત્રણ પ્રકાર ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અભાધાકાલ સ્વભાવની વાતો જણાવી છે. એજ રીતે નપુંસકના ત્રણ પ્રકાર નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય નપુંસક પ્રકાર જગધન્ય, ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ, અભાધાકાલ, અદ્યપખૃત્વનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

### **તૃતીય ચતુર્વિદ્યજીવ પ્રતિપણિમા**

સંસાર સ્થિતિજીવ ચાર પ્રકાર, પ્રથમ ઉદેશકમા નારકીન જીવ તેના પ્રકારો નરકનું વર્ણન વિસ્તૃત પ્રકારે કરવામાં આવ્યું છે. દ્વિતીય-તૃતીય ઉદેશકમા નારીકીની અલગ-અલગ પ્રકારનું વર્ણન છે. પ્રથમ, દ્વિતીય, તિર્યચન્તયોની જિવ ઉદેશક મા વિવિધ વર્ણનો છે. તે રીતે મનુષ્ય દેવનું પણ સમજુ લેવાનું તે ઉપરાંત જમ્બુદ્વિપનું વર્ણન ઉત્તરકુરુ ક્ષેત્રેનું વર્ણન લવણ સમુદ્રનું વર્ણન, સૂર્ય ચન્દ્ર ગૌતમ દ્વિપ, ધાતકીખંડ, કોલોદ્ધી સમુદ્ર, ઉસકરવર દ્વિપ, એના સૂર્ય ચન્દ્ર તથા નામ પ્રમાણોનું વર્ણન વિસ્તૃત પ્રમાણમા આવેલું છે. ત્યાર ખાદ ઈન્દ્રયોના વિષય, દેવતાઓની ગતિ, પ્રથમ દ્વિતીય વૈજ્ઞાનિક દેવના ઉદેશકો ચતુર્વિદ્યથી કરી દસવિદ જીવોની પ્રતિપણિ વિવિધ સર્વો જીવોથી દસવિદ સર્વજીવો સુધીનું અઢાવીસ સૂત્રોમા વિસ્તૃત વર્ણન કરી આ ગ્રન્થની સમાસ કરવામાં આવે છે.

### **ક્રાત્યાનુયોગમય પ્રજાપના ઉપાંગ :**

આ ઉપાંગ ગ્રન્થની અંદર વીરપ્રભુને વંદના કરી પ્રજાપના પદનો નામ જણાવવામાં આવ્યા છે. પ્રથમ અધીવ જીવ પ્રજાપના ભદ્રો ખતાવી એના વર્ણ ગંધ, રસ, સ્પર્શને તેના ભેદો ખાદર સૂક્ષ્મ એકન્દ્રયના બેઈન્દ્રીય તે ઈન્દ્રીય ચૌઈન્દ્રીય જીવોના નરક તિર્યચ જીવોના મનુષ્યના દેવતાઓના ભેદો વિસ્તૃત વિવરણ ખતાવ્યા છે. ખીજ સ્થાન પદમા તિર્યચોના સ્થાન, નરકના સ્થાન, મનુષ્ય અને દેવના સ્થાનનું છેણે સિદ્ધોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ત્રીજ અદ્યપ ખૃત્વ પદમા દિશા દ્વારથી લઈ ઉદગલ દ્વારા સુધી સત્યાવીશ વારો તથા અઢાવીસમુ મહાદંડક સ્થાનમા, અદ્યપખૃત્વનું વર્ણન છે. ચૌથા સ્થિતિપદમા નરકદેવ, તિર્યચ-મનુષ્ય પર્યાતપ-અપર્યાતપ સ્થિતિ વર્ણન છે. વર્ણન ગંધ સ્પર્શ દ્વારા મા, પર્યાયના ભેદોથી લઈ જગધત્ય, ઉત્કૃષ્ટ વર્ણ ગંધ સ્પર્શ ઉદગલ પુદગલોના અનંત પર્યાયની વાત છે. છંદ ઉત્કાન્તી પદમા દ્વારોના નામદ ચાર ગતિનો જન્મ-મરણ છે. સાતમા શાસોશ્વાસ પદમા ચૌવીસ દંડવાના જીવના જધન્ય અને વર્ણન છે. આઠમુ સંગના પદમા દર ઉત્કાન્તી પદમા દ્વારોના નામદ ચાર ગતિનો જન્મ-મરણ છે. સાતમા શાસોશ્વાસ પદમા ચૌવીસ દંડવાના જીવના જધન્ય અને વર્ણન છે. આઠમુ સંગના પદમા દર

સગનાઓ નામ તથા ચોવીસ દંડના જીવોમા દસ સગનાઓનું વર્ણન છે. નવમા યોનીપદમા ત્રણ પ્રકારની યોનીઓ અને ચોવીસ પ્રકારના દંડકની યોનિયોનું વર્ણન છે. દસમા ચરમા ચેરમ પદમા આઠ પૃથ્વીઓના નામ અને ચોવીસ દંડકમા જીવોના ચરમા ચરમની વાત કહી છે. અગ્યારમાં ભાષા પદમા સત્યભાષા આદિ વિવિધ ભાષાઓ આદિનું વર્ણન કરી સોલ પ્રકારના વચ્ચનો આદિવ વાત જણાવી છે. ખારમા શરીર પદમા પાંચ શરીરોના નામ અને ચોવીસ દંડકમા જીવોના શરીરનું વર્ણન છે. તેરમાં પરિણામોના બેદો, ચોવીસ દંડકમાં દસ પરિણામો આદિ સુંદર વર્ણન છે. ચૌદમા કષાય પદમાં કષાયના ચાર બેદો અને ચાવીસ દંડકમા કષાયઓનું વર્ણન છે. પંદરમાં ઈન્દ્રિયપદના પ્રથમ ઉદેશકમા પરચ્ચીસ દ્વારા, પાંચ ઈન્દ્રિયો અને બીજા ઉદેશકના ખાર અધિકારોનું વર્ણન છે. સોલમા પ્રયોગ પગમા, પ્રયોગના અંદર બેદો અને ચોવીસ દંડકમા પંદર પ્રયોગ વગેરે વર્ણન છે. સત્તરમા લેખ્યાપદના પ્રથમ ઉદેશકમા સાત અધિકારોના નામ વગેરે બીજા ઉદેશકમા છ લેખ્યાઓ નામ વગેરે, ત્રીજા ઉદેશક મા ચોવીસ દંડકમા ઉત્પત્તિ વગેરે ચોથા ઉદેશકમાં પંદર અધિકારો વગેરે પાંચ અને છઢા ઉદેશકમા દા લખ્યાઓ નામ દ્રષ્ટાંત, અઠીદીપ મનુષ્યની છ લેખોનો વગેરે વર્ણન છે. અદારમા કાયસ્થીપદમા ખાવીસ અધિકારોના નામ વગેરે વર્ણન છે. ઓગણીસમા સમયક્તવ ચોવીસ દંડકમા ત્રણમ દ્રષ્ટિ, સિદ્ધોમા એક દ્રષ્ટિ, વગેરે વર્ણન છે. વીસમા અંત કિયા પદમા ચોવીસ દંડકમા અન્ત કિયાનું વર્ણન છે. એકવીસમા શરીર પદમા પાંચ પ્રકારના શરીરનું વગેરે વર્ણન છે. ખાવીસમા કિયાપદમા આશ્રવ શ્રવણની કિયાનું વર્ણન છે. ત્રેવીસમા કર્મપ્રકૃતિપદમા પ્રથમ ઉદેશકમા આઠ કર્મ દ્વિતીય ઉદેશકમા પણ આઠકર્મ - અને પ્રકૃતિઓના નામનું વર્ણન છે ચોવીસમા કર્મબંધ પ્રકરણમા ચોવીસ દંડકના કર્મબંધ પ્રકૃતિનું વર્ણન છે. પચ્ચીસમાં કર્મબંધ વેદમા, સતાવીસમા કર્મબંધ વેદ પદમા, સતાવીસમા કર્મવેદક પદમા, નામ પ્રમાણે ચોવીસ દંડકના જીવોનું વર્ણન છે. અફાવીસ આહાર પદના પ્રથમ ઉદેશકમા અગ્યાર અધિકારના નામ ત્રણ પ્રકાર આહાર, બીજા ઉદેશકના તેર અધિકારના નામ આહારક - અનાહારકનું વર્ણન છે. ઓગણીસમા ઉપયોગની પદમા ઉપયોગના બેદોનું વર્ણન છે. ત્રીસમા અસેતાપદમા એકત્રીસના સંધની પદની ( ૩૨ ) મા સાય્યતની પદોમા નામ પ્રમાણે જ છે. તેત્રીસના અવધિ પદમા દસ અધિકારો નામ, અવધિજાનનું વર્ણન છે ચોત્રીસમા પરિચારણા પદ સાત અવિકારોના નામ અને ચોવીસ દંડકમા અન્તર આહાર યાવતવિરુદ્ધવણાનું વર્ણન છે. પાત્રીસમા વેદનાપદમા જુદા જુદા પ્રકારની વેદનાનું વર્ણન છે. છત્રીસમા સમુત્ધાત પદમા સાત પ્રકારના સમુત્ધાતનું વર્ણન કરી આ આગમગ્રંથને પૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે.

### ગણિતાળુયોગમય સૂર્યપ્રગતિ ચબ્દપ્રગતિ

**પ્રથમ પ્રાભૂત :** - પ્રથમ પ્રાભૂતમા અરિહન્તને વંદના કરી મિથિલા વગેરેનું વર્ણન કરી ભગવાન મહાવીરનું સમોવસરણ, ઈન્દ્રભૂતી ગૌતમની જિજાસા વીસ પ્રાભૂતોના વિષય નિર્દેશ, મુહૂર્તોની હાનિ - વૃદ્ધિના હેતુ વગેરે વર્ણન છે. દ્વિતીય પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમાં દક્ષિણાયન અને ઉત્તરાયનમલા અહોરાત્રના જધન્ય - ઉત્કૃષ્ટ મૂહૂર્ત અને હાની - વૃદ્ધિનું વર્ણન છે. ત્રીજા પ્રાભૂતમા ભરત ઐરવત ક્ષેત્રના સૂર્ય ઉદ્ત ક્ષેત્રની વાત છે. ચોથા પ્રાભૂતમા એક સૂર્યના ગતિના અન્તરની વાતો છે. પાંચમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમાં સૂર્ય દ્વારા દ્વિપસમુહ સમુદ્રોના અવગાહન સંબંધીનું વર્ણન છે. છઢા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા સૂર્ય દ્વારા સ્પર્શશીલ ક્ષેત્રોનું વર્ણન છે. સતામા પ્રાભૂતમા સૂર્ય મંડલોના સંસ્થાન સમ્બન્ધમા આઠ પ્રતિષ્ઠિતિયોનું વર્ણન છે. આઠવા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા સૂર્યમંડલોના આયામ વિસ્ક્રમ વગેરેનું વર્ણન છે અહોરાત્ર મૂહૂર્તોની હાનિ - વૃદ્ધિની વાત આવે છે.

**દ્વિતીય પ્રાભૂત :** - પ્રથમ પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા સૂર્યની તિચછી ગતના સમ્બન્ધમા આઠ પતિપત્તિયોનું વર્ણન છે. દ્વિતીય પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા સૂર્યનો ઈક મંડલથી બીજા મંડલમા સંકમણાટે સંબંધનું વર્ણન છે. ત્રીજા પ્રાભૂત પ્રાભૂતમા એક મુહૂર્તમા સૂર્યની ગતિના પરિણામનું વર્ણન છે.

**તૃતીય પ્રાભૂત :** - આ પ્રાભૂતમા સૂર્યના તાપનું ક્ષેત્ર અને ચદ્રના ઉદ્યુત ક્ષેત્રનું નિરૂપણ છે.

**ચતુર્થ પ્રાભૂત :** - આ પ્રાભૂતમાં ચંદ્ર સૂર્યના સંસ્થાનું વર્ણન છે. તથા સૂર્ય ઉદ્વર અને અધો અને તીર્થક ક્ષેત્રના તાપ ના પરિણામની

**પાચમા પ્રાભૂત :** - પંચમ પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા સૂર્યની લેખ્યાના તાપનું પ્રતિધાતક અને સંબંધી વીસ પતિપત્તિયોનું વર્ણન છે.

**છષ્ટા પ્રાભૂત :** - છષ્ટા પ્રાભૂતમા સૂર્યની ઓજ સંસ્થિત સંબંધમાં તથા પચ્ચીસ પતિપત્તિયોનું વર્ણન છે.

**સસમ પ્રાભૂત :** - સસમ પ્રાભૂતમાં સૂર્યથી પ્રકાશીત સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ પદાર્થ આ વિષયમા અન્ય વીસ પતિપત્તિયોનું વર્ણન છે.

**અષ્ટમ પ્રાભૂત :** - સૂર્યની ઉદ્ય દિશા સંબંધમાં ત્રણ પતિપત્તિયોનું વર્ણન કરી બીજુ પણ વિવેચન લખીને છેદે પુષ્કરાન્ધમા દિવસ રાત્રી તથા ઉત્સર્ણિણીકાલમા અસર્ણિણીનું વર્ણન છે.

**નવમી પવરુસી છાયાપ્રમાણ પ્રાભૂત :** - આ પ્રાભૂતમા પઉરુસી છાયાનું મૂળ કારણનું વર્ણન કરી છેદે પચ્ચીસ પ્રકારની છાયાની વાત જણાવી છે.

**દસમ પ્રાભૂત :** - પ્રથમ પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમાં ચંદ્ર સૂર્ય સાતે નક્ષત્રના યોગ અને પાંચ પતિપત્તિયોનું વર્ણન છે. બીજા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા ચંદ્રની સાથે અને સૂર્યની સાથે યોગ કરવા વાલા નક્ષત્રના મુહૂર્તોના પરિણામનું વર્ણન છે. ત્રીજા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમાં પૂર્વ-પશ્ચિમ અને ઉભયભાગથી ચંદ્ર સાથે યોગ કરનાર નક્ષત્ર વર્ણન છે.

**ચોથા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા યુગના પ્રારંભમા યોગ કરવાવાલા નક્ષત્રોના વિભાગની વાતો છે. પાંચમાં પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા નક્ષત્રોના કુલ, ઉપકુલ અને કુલો પદ્ધતિનું વર્ણન છે. છષ્ટા પ્રાભૂત :** - પ્રાભૂતમા બાદ પૂર્ણિમા, અમાવાસ્યામા નક્ષત્રો યોગ તથા કુલ-અકુલ-કુલોપદ્ધતિની વર્ણન છે સાતમા પ્રાભૂત પ્રાભૂતમા સમાન નક્ષત્રના યોગવાળી પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા વર્ણન છે. આઠમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતકંડ નક્ષત્રોના સંસ્થાનનું વર્ણન છે, નવમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા નક્ષત્રોના તારાનું વર્ણન છે. દસમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા વર્ષા હેમન્ત, ગ્રીષ્મ ઋતુમા દક્ષિણ-ઉત્તર અને ઉભય માર્ગથી ચન્દ્રની સાથે યોગ કરનાર નક્ષત્રને

**પંદરમાં પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમાં પંદર દિવસ-રાત્રીની થિયોના નામ છે. સોળમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા નક્ષત્રના યોગની વાતો છે. સતતરમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા નક્ષત્રોમા ભોજન-વિધાનની વાત છે. અદારમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા એક યુગમાં સૂર્ય ચન્દ્ર સાથે નક્ષત્રના યોગનું વર્ણન છે. ઓગણીસમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા લૌકિક, લોકોત્તર માસના નામો છે. વીસમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા પાંચ, પ્રકારના સંવત્સરનું વર્ણન કરી છેદે અષ્ટાવીસપ્રકારના સનિયસંર સંવત્સરનું વર્ણન કરેલ છે.**

**એકવીસમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા નક્ષત્રોના દ્વાર અને પાંચ પતિપત્તિયોનું વર્ણન છે. બાવીસમા પ્રાભૂત - પ્રાભૂતમા બે ચંદ્ર, બે સૂર્ય, સૂર્યની સાથે યોગ કરવા વાલા નક્ષત્રોના મહૂર્તોનું પરિણામનું વર્ણન કરી છેદે ગ્રહાદિયોગની વાત જણાવે છે.**

**અ઱્યાર પ્રાભૂત :** - આમા પાંચ સંવત્સરના અદિ અન્ત નક્ષત્રના યોગનું વર્ણન છે.

**બારમો પ્રાભૂત :** - આમા પાંચ સંવત્સરોના મુહૂર્તો જણાવી છેદે પાંચ પ્રકારના યોગ જણાવે છે.

**તેરમો પ્રાભૂત :** - આમા કૃષણ અને શુક્લ પદમા ચંદ્રની હાની વૃદ્ધિ જણાવી અને મંડળ ગતિ સમજવે છે.

**ચૌદ્રમો પ્રાભૂત :** - આમા કૃષણ અને શુક્લ પક્ષમા ચંદ્રિકા અને અન્ધકાર વાત જણાવે છે.

**પંદરમો પ્રાભૂત :** - આમા ચંદ્રાદિ, જ્યોતિષી દેવોની ગતિ જણાવી છેદે એક યુગમાં મંડળગતિની વાત કહે છે.

**સોલમો પ્રાભૂત :** - આમા ચંદ્રિકા, આતપ, અન્ધકારના પર્યાયો બતાવ્યા છે.

સત્તરમો પ્રાભૂત : - આમા સૂર્યુચંદ્રના જન્મમરણની વાત જણાવી એ વિષયમા પરચીસ પતિપત્તિયા વગેરેનું વર્ણન છે.

અદારમો પ્રાભૂત : - આ પ્રાભૂતમા ભૂમિથી સૂર્ય ચંદ્રની ઉચાઈનું પરિણામ એ સંબંધમા પરચીસ પતિપત્તિઓનું વર્ણન કરી છેલ્લે પાંચ જ્યોતિષી દેવોના અદ્યપ ખૃષ્ણત્વ જણાવે છે.

ઓગણીસમો પ્રાભૂત : - મા સૂર્યચંદ્ર આખા લોકને પ્રકાશિત કરે છે. કે લોકના વિભાગ તેનું વર્ણન તે સંબંધીવાર પતિપત્તિયો જણાવી છેલ્લે સ્વયંમ રમણ પર્યત ચંદ્રાદિની વાતો છે.

વીસમો પ્રાભૂત : - આ પ્રાભૂતમા ચંદ્રાદિનું સ્વરૂપ, રાહુનુવર્ણન, બે પ્રકારના જધન્ય, ઉત્કૃષ્ટ ચંદ અને સંસિ, અને સૂર્યન આદિત્ય કહેવાનું કારણ એની જણા એંશી ગ્રહોના નામ છેલ્લે આપ્યા છે. ઉપસંહાર કરવામાં આવેલના પાત્ર અપાત્રની વાત જણાવી વીર પ્રભુને વંદના કરવામાં આવી છે.

## આચારાંગ સૂત્ર : પ્રથમ શ્રુતસ્કર્ધ

### પ. અ. શાસ્ત્રપરિજ્ઞા (જીવ સ્વયં) પ્રથમ જીવ આસ્તિત્વ ઉદેશક :-

સુત્રાંક : ૧. ઉત્થાનિકા ૨. પૂર્વભવના સ્થાનનું અજ્ઞાન ૩. પૂર્વભવ અને પરભવ અજ્ઞાન ૪. પૂર્વભવ અને પરભવ હેતુ.

૫. આત્મવાદિ આદિ (૬ થી ૧૨) કર્મબંધ પરિજ્ઞા ૧૩, કર્મબંધ પરિજ્ઞાવાળા મુનિ છે. દ્વિતીય : - પૃથ્વીકાય, ઉદેશક સૂત્ર સંખ્યા (૧૪ થી ૧૮) અહિંસા પૃથ્વીકાયના હિંસક : જીવોનું અસ્તિત્વ, હિંસાથી વિરત મુનિ, અવિરત દ્રવ્ય લિંગી પૃથ્વીકાયની હિંસા, તેના હેતુ, તેનું ઇણ, ઇણના જાણનારા એની અંદર આંધળાનું ઉદાહરણ મૂર્ધિતનું ઉદાહરણ આપવામાં આવેલ છે. તથા હિંસા નિવૃત્ત થવાનો ઉપદેશ આપાયેલ છે.

તૃતીય : આપકાય, ઉદેશક, આમા આપકાય જીવોનું અસ્તિત્વ, હિંસાથી વિરત થનાર મુનિ, અવિરત દ્રવ્યલિંગી, આપકાયની હિંસાના હેતુ તેનું ઇણ અને આપ્કાય આશ્રિત અનેક જીવોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તથા આપ્કાયની હિંસાથી નિવૃત્ત થવાનો ઉપદેશ આપેલ છે.

ચતુર્થ અગ્રિકાય ઉદેશક : એની અંદર અગ્રિકાય જીવોનું અસ્તિત્વ એની વેદના આદિનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તથા એની હિંસાથી નિવૃત્ત થનાર મુનિ, અવિરત દ્રવ્ય લિંગી, તેના હેતુ, તેનું ઇણ, આદિનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. અને અગ્રિકાયની હિંસાથી નિવૃત્ત થવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે.

પંચમ વનસ્તિપતિકાય ઉદેશક : - આ ઉદેશક મા આણગારના લક્ષણ સંસારનું સ્વરૂપ વિગેરે જણાવીને વનસ્તિપતિકાયની બાબત જણાવી છે. વનસ્તિપતિકાયની હિંસાથી વિરતમુનિ, અવિરત દ્રવ્યલિંગી, તેનું ઇણ વનસ્પતિકાયની હિંસાથી ચિરતમુનિ, અવિરતદ્રવ્યલિંગી, તેનું ઇણ આદિનું વર્ણન કરી માનવ શરીર સાથે વનસ્પતિકાયની તુલના કરવામાં આવી છે.

ષષ્ઠ ત્રસકાય ઉદેશક : - આ ઉદેશકમાં વિવિધ ત્રસ જીવો, તેના વિભિન્ન સુખદુઃખો તેના લક્ષણો, તથા પૃથ્વીકાયાદિના આશ્રિત ત્રસકાયિક જીવોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તથા ત્રસકાયિક હિંસાથી વિરતમુનિ અવિરતદ્રવ્યલિંગી, ત્રસકાયહિંસના હેતુ તેનું ઇણ, અને હિંસાથી નિવૃત્ત થવાનો ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

સસમ વાયુકાય ઉદેશક : - આ ઉદેશકમા વાયુકાયિક હિંસાથી નિવૃત્ત થનાર સમર્થ વ્યક્તિનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તથા અહિંસક સ્વંયમી, વિરતમુનિ, અવિરતદ્રવ્યલિંગી, હિંસાનું ઇણ, હિંસાથી પ્રચુરકર્મબંધ વર્ગેરેની વાત કરવામાં આવી છે તથા સમ્યક્તવી ન લક્ષણ બતાવવામાં આવ્યું છે. છેલ્લે છ - કાય હિંસાના સર્વથા ત્યાગી મુનિ જ છે. તે વાત જણાવી છે.

ષષ્ઠ અમભત્વ ઉદેશક : - આમા અહિંસક હિંસક અસંયતવક્તા, રતિઅરતિ વૃક્ષ, અશુષ્ટ આહાર, સુર્વસુ દુર્વસુ મુનિ વિગેરે જુદા જુદા પ્રકારના વર્ણનો કરી બાલજીવ માટે ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

### તૃતીય શીતોષ્ણીય અધ્યયન :-

પ્રથમભાવ સુસ ઉદેશક : - ભાવનિદ્રા, ભાવ જગરણ (અમુનિ - મુનિ) નું વર્ણનથી શરૂઆત કરી જુદા જુદા સોળ પ્રકારના ભાવો જણાવી લોક સંજાનો ત્યાગ જણાવે છે.

દ્વિતીયભાવ ઉદેશક : - જનજરા, મમત્વ, આદિ જુદા - જુદા વર્ણનો કરી અહિંસાનો ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

તૃતીય અડિયા ઉદેશક : - આ ઉદેશકમા અપ્રમાણનો ઉપદેશ, સમભાવ, આત્મગુસ્ત, રૂપવિરક્તી, અન્ય તીર્થિયોની માન્યતાનું વર્ણન કરી પ્રાપ્તયુક્ત મુનિથી ઉદેશક પૂર્ણ થયેલ છે.

ચતુર્થ કષાયવમન ઉદેશક : - આમા કષાય વમનની વાત જણાવી જે અંગમ જણાઈ સેવમ જણાઈ, જે સવમ જાણાઈ, જે સવમ જાણાઈ સે એંગમ જણાઈ.

આચારંગ સૂત્રનું ખુબ પ્રસિદ્ધક સુત્ર આ ઉદેશકમા છે. કષાય જ્ઞાનનું સુંદર વર્ણન આ ઉદેશકમા થયેલું છે.

### ચતુર્થ સમ્યક્તવ અધ્યયન :-

**પ્રથમ સમ્યક્તવવાદ ઉદેશક :** - અહિંસા ધર્મ સત્ય ધર્મ છે. ધર્મની દફતા, ધર્મનો ઉપેદેશ, ભોગીના જન્મ-મરણ રત્નત્રયની આરાધના, અપ્રમાદીનું વર્ણન છે.

**દ્વિતીય ધર્મપ્રવાદી પરીક્ષા ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા કર્મ બંધ અને કર્મક્ષય હેતુઓ મા સમાનતા, ધર્મમા અપ્રવાહ નરક મા જન્મ મરણ શુંતકેવલી અને કેવલીનું સમાન કથન કર્મ વેદના વિગેરે વાતો છે.

**તૃતીય અનવદ્ય ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા ઉપેક્ષાભાવ વાલો વિજી છે, અહિંસા દુઃખ પરિજ્ઞા, આજ્ઞા પરિજ્ઞ પંડિત, દુઃખ કોધમૂલક છે વિગેરે વાતો છે.

**ચતુર્થ સંક્ષેપ વચ્ચન ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા સ્વયં તપ્યશર્યા મા વૃદ્ધિવીર માર્ગ, તપ્યથી કૃશતા, નિર્ઝર્ષ દર્શી વિગેરેની વાતો છે.

### પંચમ લોકસાર :- (અવાનિત) અધ્યયન

**પ્રથમ એકચર ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા નિશાની (અર્થ-અનર્થ) હિંસક ગતિ, વિષયેચ્છા ત્યાગ, મોહ, ખાલ જીવ, કૃશાગ્ર બિન્દુનો ઉદાહરણ મોહથી જન્મ મરણ, સંશયથી સંસાર જ્ઞાન, આસક્તિથી નરક વિગેરે વાતો છે.

**દ્વિતીય વિરતિમુનિ ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા નિર્દોષ આહાર નસવર શરીર ત્ત્વય આરાધના, પરિગ્રહ મહાભય, અપરિગ્રહની વાતો છે.

**તૃતીય અપરિગ્રહ ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમાં અપરિગ્રહ, સમતા ધર્મ સ્વયંના ચાર ભાંગા, આત્મદદ્ધન, તપોધન વિગેરેની વાતો છે.

**ચતુર્થ અવ્યક્ત ઉદેશક :** - અવ્યક્ત (અ ગીતાથ) એકલ વિહારી, લિતશિક્ષા, આપવાથી કુપિત, કર્મ ક્ષય માટે કરતો પ્રયત્ન વિગેરે વાતો છે.

**પંચમ હૃદીપમ ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા આચાર્યને જલાશયની ઉપમા આપવામાં છે. અહિંસાના મનોવિજ્ઞાનની વાતો છે.

**ષષ્ઠ ધૂત અધ્યયન :- (પ્રથમ સ્વજન વિધૂના દેશક)**

આ ઉદેશકમા મુક્તિ માર્ગનું કથન સોણ રોગ, ધૂતવાત આદિનું વર્ણન છે.

**દ્વિતીય કર્મ વિધૂનન ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમાં કુસીલ, મહામૂની સમ્યદાનિ, એકચર્યા આદિની વાતો છે.

**તૃતીય ઉપકરણ શરીર વિધૂનન ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમાં અયોલ પરિસહ, કષાય મુક્ત, અરતિ વગેરેનું વર્ણન છે.

**ચતુર્થ ગૌરવન્ત્રિક વિધૂનન ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા કુશિષ્ય, ખાલ, પાપ શ્રમણની વાતો કરી સંયમનો ઉપેક્ષા આપવામાં આવ્યો છે.

**પંચમ ઉપસર્ગ સન્માન વિધૂનન ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા ઉપસર્ગ સહન, ધર્મઉપેક્ષા, કષાય વિજય, પારગામી (પાદપોપગમન) મુનિનું વર્ણન છે.

**સસમ મહાપરિજ્ઞા અધ્યયન :** - આ અધ્યયન અનુપલબ્ધ છે. આચારંગ નિરુક્તિ મા આ અધ્યયન ના આઠ ઉદેશક કહ્યા છે. પણ સમોવાયાંગ ટીકા મા સાત ઉદેશક કહ્યા છે. અને આઠમું અધ્યયન માનવું છે.

**અષ્ટમ વિમોક્ષ ઉદેશક :** - (પ્રથમ અસમનોજ વિમોક્ષ ઉદેશક) આ ઉદેશક મા બિક્ષુ નો વ્યવહાર આસપ્રજા મુનિ વગેરેનું વર્ણન છે.

**દ્વિતીય અકદ્યપનીય વિમોક્ષ ઉદેશક :** - આ ઉદેશકમા આદેશિક આદિ છ દોષ સહિત આહાર, વન્ધુ, પાત્ર, વस્તિ ગ્રહણ કરવાનો નિપેધ કરવામાં આવ્યો છે.

વિગેરે વાતો છે.

તૃતીય અંગ ચેષ્ટા ભાષિત ઉદેશક : - આ ઉદેશકમાં દિક્ષા, સમતા, અપિરગ્રહી, દિનચર્ચા, દર્શા, વર્ગેરેની વાતો છે.

ચતુર્થ વેહાનસાદિ મરણ ઉદેશક : - આ ઉદેશકમાં ત્રણ વન્નધારી એક પાત્ર ધારી મુનિનો આચાર જિન-વન્ન પરઠવવાની વાત તથા અસવ્ય સિતાદીકના ઉપસર્ગ ઘવાથી વહ્યાનસ મરણ સ્વીકારે તે વાત છે.

પંચમ ગ્લાન ભવત પરિજ્ઞ ઉદેશક : - આ મા બે વસ્ત ખબરને એક પાત્રધારી શ્રમણનો આચાર અને સેવાના ચાર ભાગા વિગેરે વાતો છે.

ષષ્ઠ એકત્વ ભાવના ઈંગિતજ મરણ ઉદેશક : - આ મા એક વન્ન અને એક પાત્રધારી શ્રમણનો આધાર થતા ઈંગિત મરણનું મહત્વ વર્ગેરે વાતો છે.

સસન પડિમા પાદપોપગમન ઉદેશક : - આ ઉદેશકમાં અચેલ પરિવહ અને લજજા પરિદ્ધ ન સહન કરી સકે તો એક કહી વન્ન લેવાનું વિધાન, અચેલ તપ, પાદોગમન મરણની વિધિ વિગેરે વાતો છે.

અષ્ટમ ભક્ત ઈંગિત પાદપોપગમ મરણ ઉદેશક : - નામ પ્રમાણો આ ઉદેશકમાં વિધિ વર્ગેરે વાતો આપવામાં આવી છે.

## ઉપધાન શ્રુત અધ્યયન

પ્રથમચર્ચા ઉદેશક : - આ ઉદેશકમા પરમાત્મા મહાવીરનો વિહાર પરિષહની ક્ષમતા તથા મહાવીરના ઉપેદેશની વાત સાથે દેવ દ્વારા વન્ન ત્યાગ આદિ વર્ણન છે.

દ્વિતીયા શચ્ચા ઉદેશક : - ભગવાન મહાવીર સ્વામી એ વિવિધ વસ્તીઓ મા વિહાર વર્ગેરે વર્ણન છે.

તૃતીય પરિષહ ઉદેશક : - આ ઉદેશકમા ભગવાન મહાવીર લાટેશમાં વજ ભૂમિ, શુભ ભૂમિમા વિહાર તથા ત્યારે થયેલ પરિષહોતુ વર્ણન છે.

ચતુર્થ આતક્ષ ઉદેશક : - આ ઉદેશકમા ભગવાન મહાવીરની તપશચર્ચા, અપ્રમદજીવન આદિનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

## દ્વિતીય શ્રુતરક્ષય

પ્રથમ પિણ્ડેપણા અધ્યયન : - (પ્રથમ ઉદેશક)

આ ઉદેશકમા આહાર માટેના વિધાનો પરઠવવાની વાત વિહાર વિગેરે ખાખતોમા વિધિ નિષેધનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

દ્વિતીય ઉદેશક : - આ ઉદેશકમાં સામુહિક ભોજ, મૃતક ભોજ, ઉત્સવ ભોજ વિગેરેનું તથા બીજી વાતોનો પણ વિધિ નિષેધની વાત જણાવવાના આવી છે.

તૃતીય ઉદેશક : - આ ઉદેશકમા રોગોત્પત્તીના સંભવથી સંખડી ભોજન લેવાનો નિષેધ, સંગદિંદ આહાર લેવાનો નિષેધ, વર્ષા ધુંમસ, ૨૪, આદિ સમયે ભિક્ષા માટે સૌરય ભૂમી, સ્વાધ્યાય ભૂમી, વિહાર ભૂમિ આદિ વાતો છે.

ચતુર્થ ઉદેશક : - નિર્દિષ્ટ કુળોમા આહાર લેવા જવાનો, ગાય ધોવાથી હોય ત્યા શું કરવાનું, માર્ગમાં જીવ-જંતુ હોય, ઘણી જ ભીડ હોય તો શું કરવાનું વિગેરે વાતો છે.

પંચમ ઉદેશક : - આ ઉદેશકમા અગ્રપિન્ડ લેવાનો નિષેધ, ભિક્ષા સમમાર્ગથી જવાનો વિધાન, માર્ગમા અશુલ પુદુગલોથી શરીર લીસ થયુ હોય તો એને દુર કરવાની વિગેરે જુદી-જુદી વાતો કરવામાં આવી છે.

ષષ્ઠ ઉદેશક : - આ ઉદેશકમા કુકડા વર્ગેરે દાના ખાતા હોય, કાલ ત્રય થયેલો હોય વિગેરે જુદી - જુદી સાત વાતો પર આહાર લેવાનો નિષેધ કરવામાં આવેલ છે.

**સસમ ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમા ઉચ્ચે સ્થાન ઉપર પૃથ્વી, જલ, અત્મિ, વનસ્પતિ ત્રસકાય, વિગેરે પર આહાર હોય તેનો નિષેધ તથા પાણી લેવાની વિધિ વગેરે વાતો કરવામાં આવી આવી છે.

**અષ્ટમ ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમા પાણી, અપ્રાસુક (સચીત) લેવાનું નિષેધ તતા જીજ ચૌદ જેટલી વસ્તુ, અપ્રાસુક, અપક્ર હોય તો એ લેવા માટે નિષેધની વાત જણાવી છે.

**નવમ ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમાં આહાર (ખાવા) ની વિધિ, પાણી પીવાની વિધિ, માસાંહારી ઘરનો આહાર ગ્રહણ કરવાનો ત્યાગ વિગેરે વાતો બનાવી છે.

**દસમો ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમાં શ્રમણ સમુહ માટે પ્રાસ થયેલ આહારનો પરિલોગવિધિ તથા ઈક્ષુ આદિ અદ્યપ ખાદ્ય અધિક વ્યાજ્ય પદાર્થનું વર્ણન છે.

**અકાદશ ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમાં ગલાન માટે સાત પ્રકારની પિણે ખના સાત પ્રકારની પાણેષણાની વિધિયો ખતાવી છે.

### **દ્વિતીય શાખ્યેષણા અધ્યયના:- (પ્રથમ ઉદેશક)**

આ અધ્યયનમા ઉપાશ્રય આદિ ઉત્તરવાનું વિધિ તથા નિષેધની સહવિસ્તાર માહિતી આપવામાં આવી છે.

**દ્વિતીય ઉદેશક:** - આ અધ્યયનમા વિવિધ સ્થાનોમા ઉત્તરવા માટે સહ વિસ્તાર માહિતી આપવામાં આવી છે.

**તૃતીય ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમાં સચ્યાત્તાર એન એ સંબંધી વિગતો તથા ચાર સંસ્તારક વિગતો માં આદિનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

### **તૃતીય ઈર્યા અધ્યયના:- (પ્રથમ ઉદેશક)**

આ ઉદેશકમા વર્ષાકાલમા વિહાર કરવાનું નિષેધ અને વિધાનનું સુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**દ્વિતીય ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમા નાવ મા બેઠા પણી ઉપસર્જ આદિ આવે તો તથા વિવિધ માર્ગોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**તૃતીય ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમાં ગુરુદેવ સાથે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય સાથે વિવેકપૂર્વક ચાલવાની વાતો તથા પ્રથિકોના પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપવાનું નિષેધ આદિનું સુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**ચર્ચુથ ભાષાજત અધ્યયન:** - (પ્રથમ વચન વિભક્તિ ઉદેશક)

આ ઉદેશકમા સોલ પ્રકારના વચનોનું વિવેક પૂર્વક પ્રયોગ તથા ચાર પ્રકારની ભાષાઓનું ટ્રેકાલિક રૂપ વગેરેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**દ્વિતીય કોધાદિ ઉત્પત્તિ ઉદેશક:** - આ ઉદેશકોમા રોગી માટે આહાર સંબંધી, મનુષ્ય પશુ સંબંધી, ઇણ અને ધાન્ય સંબંધી, સ્પર્શ રસ, ગંધ રૂપ શાખદ આદિ સાવધય - નિવધય ભાષાઓને વર્ણન કરેલ છે.

**પંચમ વસ્ત્રેષણા અધ્યયન (પ્રથમ વસ્ત્રગ્રહણવિધિ ઉદેશક)**

આ ઉદેશકમાં છ પ્રકારના વસ્ત્ર, ચાર પર્યાય પડીમા, એની વિસ્તૃત ચર્ચા સાથે જિગ્રન્થ મુનિને લેવાનું વિધાન તથા નિષેધનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**દ્વિતીય વસ્ત્ર ધારણા વિધિ ઉદેશક:** - આ ઉદેશકમાં દિક્ષા સમય સ્વાધ્યાય સ્થાનમાં જતા વખતે, શૌચ સ્થળમા જતા વખતે, બધા વસ્ત્રો સાથે લઈ જવાનું વિધાન તથા અટવીમા, ચૌરાદિના ઉપદ્રવો થવાથી સમભાવ - રાખવાની વિગેરે વાતો કરવામાં આવી છે.

બષ્ટ પાત્રૈષણા અધ્યયનઃ - (પ્રથમ ઉદેશક) અને દ્વિતીય ઉદેશક આ ઉદેશકમા ત્રણ પ્રકારના પાત્રાનું વિધાન નિગ્રન્થ મુનિને માટે પાત્ર વિધાન તથા ચાર પાત્ર પડીમા વિગેરેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

સસમ અવગ્રહ પ્રતિમા અધ્યયનઃ - (પ્રથમ ઉદેશક)

આ ઉદેશકમા અદત્તા દાન લેવાનું સર્વથા નિષેધ, સારથી મુનિયોની વસ્તુઓ આમશપૂર્વક લેવાનું વિધાઈ, સોઈ, કેચી આદિ વસ્તુઓ ત્રત્યાપર્ણિની વિધિ આદિ જણાવેલ છે.

દ્વિતીય ઉદેશક: - આ ઉદેશકમા આમ્રવન, ઈક્ષુવન, લસુનવન, સાત અવગ્રહ પડિમા આદિનું વર્ણન છે.

દ્વિતીય ચૂલા (અષ્ટમ સ્થાન અધ્યયન - પ્રથમ ઉદેશક)

આ ઉદેશકમા ચાર પ્રકાર થાન પડિમા (ધ્યાન કરવા માટે) તેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

નવમ નિષીધિકા અધ્યયન (પ્રથમ ઉદેશક)

આ ઉદેશકમા નિષીધિકા (સ્વાધ્યાય માટેનું સ્થાન) સસૈષક તેનું વર્ણન તથા બેસવાની વિધિની વાત જણાવી છે.

દશમ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ અધ્યયનઃ -

આ અધ્યયનમા ઠલે (શૌચ) જવાની વિધિ નિષેધનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તથા ઓગળીસ જેટલા સ્થાનો મા મલોત્સર્ગ કરવાના નિષેધનું વાત જણાવી છે.

પ્રકીર્ણ શુત્રાણિઃ -

ચતુરશરણ પ્રકાર્ણિક - આ સૂત્રમાં છ આવશ્યકનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. (૧) સામાયિક આવશ્યકથી ચારિત્ય સુધી (૨) ચતુર્થ વિંશતિ જિન સ્તવ આવશ્યક થી દર્શન સુધી (૩) વંદન આવશ્યક થી જ્ઞાનસુધી (૪) પ્રતિકમણ આવશ્યકથી રત્નત્રય સુધી (૫) કાયોત્સર્ગ આવશ્યકથી તપ સુધી (૬) પચ્ચયકખાણ આવશ્યકથી વીર્ય સુધી. એનું વર્ણન થયા બાદ ચૌદા સાખ, ગણના ત્રણ કર્તવ્ય, ચાર શરણા, દુષ્કૃત ગૃહા, શુક્ત અનુમોદના વર્ણન કરી આ પચન પૂર્ણ થયેલ છે. (૨) આતુર પ્રત્યાખ્યાન પ્રકીર્ણક: આ પચનામાં બાલ પંડિત મરણાની વ્યાખ્યા, દેશયતિ, પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણ વ્રત, ચાર શિક્ષા વ્રત, સંલેખણા જિન વંદના, ગણાધર વંદના, અઢાર પાપોનો ત્યાગ, ત્રણ પ્રકારના મરણા, બોધિ દુર્લભતા, બોધિ સુલભતા વગેરેનું સુંદર વર્ણન કરી છેણે મુક્ત થવા માટેની યોગ્યતાનું વર્ણન કરેલ છે.

(૩) મહાપ્રત્યાખ્યાન પ્રકીર્ણક: આ પચનામા અરિહંત, સિદ્ધ અને સ્યતને વંદના કરી, સર્વ વિરતી, ક્ષમા યાચના, પ્રતિકમણ અતૃપ્તી, અનંત રોદન, પંચ મહાવ્રતરક્ષા, કર્મક્ષય, ચાર પ્રકારની આરાધના ધીર-અધીરનું મૃત્યુ, સમ્યજ્ય આરાધનાનું ઇલ જણાવી વગેરે ઘણી બાખતો આ પચનામા જણાવી છે.

ભક્ત પરિજ્ઞા પ્રકીર્ણક: પરમાત્મા મહાવીર વંદના કરી જિન-શાસનની સ્તુતિ કરી, ભક્ત પરિજ્ઞાના બે ભેદો જણાવી તેનું કથન તેની ઉપાદેયતા વગેરેનું વર્ણન છે. સુખ વિરેચન, શિતલ ક્વાથ પાન મધુર વિરેચન, ચાર પ્રકારના પ્રશસ્ત રાગ, દર્શન ભષ અને ચારિત્ર ભષનું અંતર, નવકાર મંત્ર આરાધના ઇલ, જ્ઞાન મહિમા પાંચ મહાવ્રતોની વિગત, સાધકની ચાર કામનાઓ વગેરે ઘણા વર્ણનો કરી અન્તે ભક્ત પરિજ્ઞાના ઇલની વિગત જણાવી છે.

તન્દુલ વૈચારિક પ્રકીર્ણક: પરમાત્મા મહાવીર વંદના કરી સૌ વર્ષના આયુ વાલાના દસ વિભાગો, ગર્ભસ્થ જીવોની વાતો, નવલાખ જીવોના ઉત્પત્તિ સ્થાન, તિર્યચના ઉત્કૃષ્ટ ગર્ભસ્થિતિ કાલ, ગર્ભસ્થ જીવની દશ દશાઓ અનુક્રમે (૧) બાલ દશા (૨) કીડા દશા (૩) મંદા દશા (૪) ખલા દશા (૫) પ્રજા દશા (૬) હાયની

દશા (૭) પ્રપંચા દશા (૮) ગ્રાગભારા દશા (૯) મુખી દશા (૧૦) સહાય દશા, અપ્રમાણનો ઉપદેશ પ્રત્યેક અંગોપાગનું દરાંગ વગેરે ઘણી ખાખતો છેલ્લે ધર્મના ઇલની વાત જણાવે છે.

### સંસ્તારક પ્રકીર્ણિક:

આ પયના સૂત્રમાં સંથારા ખાખતનું સુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. શુરુઆતની ગાથામાં સાથારકનો મહિમા, અનુમોદના, અપ્રશસ્ત સંથારો, યથાર્થ સંથારો, સાગારી સંથારો વગેરેનું વર્ણન કરી એના લાભો ખતાવી સંથાર કરવાના મહાન આત્માઓનું સંક્ષિપ્ત જીવન એનાથી કર્મક્ષય એનાથી મોકષ સંથારાની મહિમા વગેરેનું વર્ણન આવ્યું છે.

**ગાચ્છાચાર પ્રકીર્ણિક:** આ પયનના સૂત્રમાં ભગવાન મહાવીરને વંદના, ઉનમાર્ગ ગામીયોનું ભવગ્રમણ, શ્રેષ્ઠ આચાર્ય, નિકૃષ્ટ આચાર્ય, અધમ આચાર્યનું વર્ણન લક્ષણ, સંમવિજ્ઞ પ્રાક્ષીક મુનિ, આહાર કરવાના છ કારણ શ્રેષ્ઠ મુનિના લક્ષણ, મુલગુણ બષ મુનિ, શ્રેષ્ઠ ગાચ્છ નિકૃષ્ટ ગાચ્છ, શ્રેષ્ઠ સાધ્વી લક્ષણ, નિકૃષ્ટ સાધ્વી લક્ષણ વગેરે વર્ણનો કરી આ પયનો પૂર્ણ થાય છે.

**ગણિશિવિદ્યા પ્રકીર્ણિક:** આ પયનોમાં નવ પ્રકાર ખલ તિથિયોંના નામ, નિશીધ નક્ષત્ર, દિક્ષા જ્ઞાન વૃદ્ધિ, લોચ, ગણિ વાચક પદ, સ્થિરકાર્ય, શીધ્રકાર્ય સમ્પાદન, તપારમ, મૂદુ કાર્ય, સંધન કાર્ય આદિ માટે શ્રેષ્ઠ નક્ષત્રોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ત્યારખાદ છાયા મુહૂર્ત ત્રણ પ્રકાર શુકન, ત્રણ પ્રકાર ના નિમીત્ત, છેલ્લે નવ ખલો ઉત્તરોત્તર ખલવાનનું વર્ણન કરી ગ્રન્થનો ઉપસંહાર કરવામાં આવે છે.

**દેવેન્દ્ર સ્તવ પ્રકીર્ણિક:** આ પયનોમાં જિન વંદના કરી ખત્રીસ દેવેન્દ્રેના સમ્બન્ધમાં છ પ્રશ્નો, ખત્તીસ ઈન્દ્રોકોણ, તેની સ્થિતિ, તેનો અધિકાર, એના ભવનો અને વિમાનોની લમ્બાઈ, ચૌડાઈ, ઊંચાઈ અને અવધિજ્ઞાનનું ક્ષેત્ર વર્ણન કરી, ભવનપતિ દેવોનું વર્ણન કરેલ છે. ત્યારખાદ વ્યતર દેવોનું વર્ણન કરેલ છે. ત્યારખાદ જ્યાતિષ્ઠેદ્વો નું વર્ણન કરેલ છે. ત્યાર ખાદ દેવલાક એની વિમાન સંખ્યા ગ્રયવચ્ચયક અનુત્તર દેવોની સ્થિતિ વિમાનોના સસ્થાન, વિમાનોના આધારનું વર્ણન કરેલ છે. ત્યારખાદ દેવતાઓમાં લેશયા એની અવગાહના, એની ગંધ વગેરેનું વર્ણન કરેલ છે. છેલ્લે સિદ્ધોનું વર્ણન કરી આ ગ્રન્થ સમાપ્તી થાય છે.

### મરણ સમાધિ પ્રકીર્ણિક:

આ છેલ્લા પયનાસૂત્રમાં મંગલાચયરણ કરી અભ્યુદ્યત મરણનું કથન, ત્રણ પ્રકારની આરાધના, આહાર કરવા અને ન કરવાના છ કારણો, પંડિત મરણ માટે ઉપદેશ, પાંચ સંકલિષ્ટ ભાવનાઓનું ત્યાગ, આલોચના આદિ ચૌદ પ્રકારની વિધિ, ઉપસ્થાપનાના દસ સ્થાન, ખાર પ્રકારના તપનું આચયરણ નિત્યભોજુ જ્ઞાનની અધિક નિર્જરા, સંલેખનાના બે લેદ, નિસત્ય આલોચના વગેરે ઘણી વાતો જણાવી, છેલ્લે લોક સર્વત્ર જન્મ મરણ અને સર્વ યોનીઓમાં જન્મ મરણ જણાવી દસમ પયનું પૂર્ણ થાય છે.

### બાણીસૂત્ર :

આ ગ્રન્થની અંદર પરમાત્મા વીર પ્રભુની સ્તુતિ કરીને ચાર ગાથાઓથી ઓગણીસ ગાથાઓસુધી શ્રી સંધને નગર, ચક, રથ, કમલ, ચંદ્ર, સૂર્ય, સમુદ્ર, મેરુની ઉપમા આપવામાં આવી છે. વીસ એકવીસ ગાથામાં ચૌવીસ જિનેશ્વરો વંદન, તથા ખાવીસ તેવીસમી ગાથાઓ અગ્યાર ગણધર ભગવન્તો વંદના, ચૌવીસમી ગાથાઓમાં જિન શાસન સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. પચ્ચીસથી પચાસ સુધીની ગાથાઓમાં સ્થવિરાવદી ત્યારખાદ શ્રોતાઓને ચૌદ પ્રકારની ઉપમા ત્રણ પ્રકારની

પરિષહ, ત્યારખાદ પાંચ જ્ઞાનના બેદોનું સુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ત્યાર પછી ચાર પ્રકારની બુદ્ધિ (૧) ઔત્પત્તિકી બુદ્ધિની સત્યાવીસ દ્રષ્ટાંત (૨) વિનય બુદ્ધિ તેના લક્ષણ અને પંદર દ્રષ્ટાંત (૩) કર્મજ બુદ્ધિ વ્યાખ્યાતથા તેના લક્ષણ તથા બાર લક્ષણ (૪) પારીણામીકી બુદ્ધિ તેના લક્ષણ તથા એકવીસ ઉદાહરણ આપવામાં આવ્યા છે અને છેદ્વા વિભાગમાં અંગવાય સૂત્ર આવશ્યક, ઉત્કાલિક, કાલિક, આચારાગથી વિપાક સૂત્ર, દસ્તિવાદ, એના પાંચ વિભાગ, પરિકર્મના સાત વિભાગ સૂત્રના બાવીસ વિભાગ, ચૌદ પૂર્વ વર્ગેરનું વર્ણન કરી ગણીપીલકની આરાધના વિરાધનાનું ફલ, શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવા વાણાના સાત કર્તવ્યની વાત જણાવી આ સૂત્રની સમાપ્તી થાય છે. છતાં છ પ્રકારના નામ, સ્થાપના દ્રવ્ય, દૈત્ર, કાલ, ભાવ, અનુજ્ઞાનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.

**અનુયોગદ્વાર :**

આ મૂલ સૂત્ર આગમની અંદર પાંચ જ્ઞાનની શરૂઆત કરી વિવિધ વિષયનો વર્ણન કર્યો બાદ સૂતના ચાર વિક્ષેપની વાત જણાવી છે. ત્યારખાદ સુંધના ચાર વિક્ષેપની વાત જણાવી છે. ત્યાર માદ આવશ્યકના છ અધ્યયનની વાત જણાવી છે. ત્યારખાદ ઉપકર્મના છ નિક્ષેપની વાત જણાવી છે. આનુપૂર્વિના દસ વેધની વાત જરાવી છે. એમાં વિવિધ વિષયોની વાત જણાવી છે. ત્યારખાદ દ્રવ્ય પ્રમાણ છ ભેદ સમાદ ના સાત ભેદ, તદીદના આદ ભેદ અને ધાતુના અનેક ભેદ જણાવી નિરપક્તી ની વ્યાખ્યા જણાવી છે. એના બાર પ્રમાદ ચાર ભેદની વાત જણાવી છે. ત્યાર બાદ કાલ પ્રભાવના બે ભેદની વાત જણાવી છે. સમયની વ્યાખ્યા આવલીકાતી સિષ પહેલી પર્યત કાલની ગણના કરી છે. પદ્યોપમ અને સાગરોપમની વ્યાખ્યા જણાવી ચૌબીસ દાડકના જીવોની સ્થિતિ જણાવી છે અને પાંચ શરીરોની સુંદર વિચારણા કરવામાં આવી છે. તેની પ્રત્યેક ભેદની વ્યાખ્યા કરી સંખ્યાત, અસંખ્યાત અને વ્યાખ્યા કરેલ છે. સ્વસમય, પરસમય, ઉભયસમયથી નયોની વ્યાખ્યા કરી આવશ્યકના છ અયાધિકાર બતાવ્યા છે. છેદ્વે સાત નયોની વ્યાખ્યા કરીને આ મૂલસૂત્રની સમાપ્તી કરવામાં આવી છે.

**ચરણાનુયોગમય દરવૈકાલિક**

**પ્રથમ દુમગુણિકા અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં ધર્મનું સ્વરૂપ અને લક્ષણની વાત તથા માધુકરી વૃત્તિનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. દ્રિતીય શ્રામણ્યપૂર્વક અધ્યયન : આ અગ્યાર કરીના અધ્યયનમાં શ્રમણ, ત્યાગી કૌન, કર્મરાગ નિવારણ, મનોનિગ્રહનુંસાધન રાજમતી નમિનું વર્ણન અને અગંધન કુલના સર્પની વાત સંયમમા સ્થિકરણાનું સુંદર વર્ણન છે.

**તૃતીય કુલ્લકાચાર - કથા અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં નિગ્રન્થમા અનાવારોની વાત, સ્વરૂપ, ઋતુ ચર્ચા, સંયમ સાધનાનું મુખ્ય ફલ તથા ગૌરી ફલ વર્ગેરે વર્ણન છે.

**ચતુર્થ ષડ જીવનિકા અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં છણ જીવની કાયોનું ઉપકર્મ, એની ચેતનાનું નિરૂપણ, તથા લક્ષણ જીવ - વધ ન કરવાની વાત જણાવી છે. તથા પાંચ મહાક્રતનો નિરૂપણ, સ્વીકાર અને છઢુ રાત્રી ભોજન વિમરણક્રતનું સ્વીકાર, યતના, ઉપદેશ અને ધર્મકલનું સુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**પંચમ પિણ્ડીષણા અધ્યયન :** (પ્રથમ ઉદેશક)

આ ઉદેશકમાં ભોજન પાની આદિની ગં ધર્મરાનું વર્ણન તતા ભક્તપાન લેવાની વિધિ, ગ્રહણીષણાનું વર્ણન, તથા ભોજન કરવાની અપવાદિક વિધિ ભોગીષણાનું સુંદર સ્વરૂપ બતાવી તથા છેદ્વે મુદાદાઈ અને મુદાજીવીની દુર્લભતાનું અને એની ગતિનું વર્ણન કરી પ્રથમ ઉદેશક પૂર્ણ થયેલ છે.

**દ્રિતીય ઉદેશક :** આ ઉદેશકમાં એકુ (જુદુ) ન મૂકવાની વાત આકાલ ભિક્ષાચારી અર્થલાભ આદિ ઉલ્લંઘન ન કરવાનું, રસલોલુપતા તથા તેનું દષ પરિણામ, મધ્યપાન નિષેધ સ્નૈન્ય વૃત્તિ તેનું વર્ણન ગુણાનુપ્રેક્ષી અને તેની વાતો, તપ સંખ્યા, માયામૃષા કરવાથી હાની વર્ગેરેનું વર્ણન કરી, સમાચારીના સમ્યંયકનું પાલન કરી તેનો સુંદર ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

બાજુથી મહાયાર કથા અધ્યયન :

આ અધ્યયનની અંદર નિગ્રન્થના આચારના અઠાર સ્થાનોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. (૧) અહિંસા (૨) સત્ય (૩) અચૌર્ય (૪) બ્રહ્મચર્ય (૫) અપરિગ્રહ (૬) રાત્રિભોજનનો ત્યાગ (૭) થી (૮૨) પૃથ્વી, અપાય, તેજસ્, વાયુ, વનસ્પતિ, ત્રસકાયની યાતના (૧૩) અકલાય (૧૪) ગૃહીભાજન (૧૫) પર્યેક (૧૬) નિસંધ્યા (૧૭) સ્નાન (૧૮) વિભૂષાવર્જન આદિ સુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ઉપસંહારમાં આચારનિષ્ઠ શ્રમણની ગતિની વાત જણાવી છે.

સાથે વાક્ય શુદ્ધિ અધ્યયન :

આ અધ્યયનમાં ચાર પ્રકારની ભાષાનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. સાથે ગાય, વૃક્ષ, ઔપધી (અનાજ) શંખડી, આદિ માટે સાવધ્ય પ્રવૃત્તિથી ખોલવાની વિવેકની વાતો મેઘ આકાશ રાજ, પવન માટે, અભિલાષાત્મક ભાષાનું ખોલવાની વાત જણાવી છે. તથા અન્તમાં ભાષા વિષયક વિધિ નિષેધની સાથે પરિક્ષયભાષી અને તેનાથી થયેલ ફ્લાની વાત જણાવી અધ્યયન પૂર્ણ થાય છે.

અષ્ટમ આચાર પ્રણિધિ અધ્યયન : (આચારનું પ્રણિધાન)

આ અધ્યયનમાં સાણજુવની કાય, યતના, આદ ચૂક્ષમો કારણોનું નિરૂપણ પ્રતિલેખન અને પ્રતિષ્ઠાપણનો વિવેક, ખાન પાન સંગ્રહનો નિષેધ, ભોજનવૃદ્ધિ અને અપ્રાસુક ભોજનનો નિષેધ. કષાયના પ્રકાર, વિનય, આચાર, ઈદ્રિય, સંયમમાં પ્રવૃત્ત સ્ત્રીની ભયાનકતા, પુરાકૃત મલ, વિશોધના ઉપાય આદિ જુદા જુદા ઘણા પ્રસંગોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

નવમ વિનય સમાધી અધ્યયન :

પ્રથમ ઉદેશકમાં વિનયથી થનાર માનસીક સ્વસ્થતાની વાત સુંદર રીતે કરવામાં આવી છે. ખીજ ઉદેશકમાં અવિનિતની આપત્તીયોનું વર્ણન અને સુવિનિત ની સમ્પદાની બાબતની વાતો જણાવી વિનય ઓવીએને માટે મોકસે સુલભતાની વાત જણાવી છે.

તૃતીય ઉદેશકમાં પૂજય કોણ ? પૂજયના લક્ષણા, તેના પ્રતિ નમ્રતા વંદન શીલતા આજ્ઞાનુંવર્તીતા વગેરે જુદી જુદી વાતો જણાવી છેલ્લે ગુરુની પરિચર્યા અને એના ફળ વાત જણાવે છે.

ચતુર્થ ઉદેશકમા - વિનય સમાધીના ચાર પ્રકાર શુદ્ધ સમાધીના ચાર પ્રકાર, તાપ, સમાધીના ચાર પ્રકાર, આચાર સમાધીના ચાર પ્રકાર, તેની આરાધના અને તેના ફળનું વર્ણન કરે છે.

દશમ સભિક્ષુ નામ અધ્યયન :

આ અધ્યયનમાં ચિત્ત સમાધી, સ્ત્રી મુક્તતા, ભોગોનું અનાસેવન, કષાય ત્યાગ, ધ્રુવ યોગિતા, અમોઘતા, અનિદાનતા, શ્રામણ્ય રતતા, નિસંગતા, ઉંઘવારિતા આદિનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે ભિક્ષુની ગતિના નિરૂપણની વાત જણાવે છે.

પ્રથમ રતિવાક્યા ચૂલિકા : આ અધ્યયનમાં (ચૂલીકા) માં સંયમમાં અસ્થિર થયેલાને સ્થિર કરવા માટે અઠાર સ્થાનના અવલોકન ઉપેક્ષા તથા એનું નિરૂપણ, ભોગને માટે, સંયમ છોડનારની ભવિષ્યની અનભીવ્યતા અને પરશ્યાત પૂર્ણ મનોવૃત્તિનું ઉપમા પૂર્વક નિરૂપણ અને ભોક્તા સક્તીથી થનાર ફ્લોનું નિરૂપણ વગેરે સુંદર કરી, સંયમમાં મનને સ્થિર કરવાનું ચિંતન સૂત્ર આપવામાં આવેલ છે તથા માનસીક સંકલપનું પણ નિરૂપણ કરેલ છે. છેલ્લે ઉપસંહાર અપાયેલ છે.

દ્વિતીય વિવિક્તા ચર્ચા ચૂલિકા : આ ચૂલિકામાં વિવિક્તા ચર્ચાનો ઉપેક્ષા આપવામાં આવ્યો છે. સાધુ ને માટે ચર્ચા, ગુણ, અને નિયમોની આવશ્યકતાનું નિરૂપણ,

અનીકિતવાસ આદિ ચર્ચાનું નિરૂપણ, વગેરે ખાખતોનું જુદા જુદા વર્ણનો આત્મરક્ષાનો ઉપેક્ષા અરિક્ષત તથા સુરક્ષિત આત્માની ગતિ તથા તેનું નિરૂપણ વગેરેનું સુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

## ॥ સર્વાનુયોગમય ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમ् ॥

આ સૂત્રની અંદર ઉદ્ધૃત અધ્યયનો આપવામાં આવ્યા છે. એમાં ઉપલબ્ધ મૂલપાલ ૨૧૦૦ શલોક પ્રમાણ તેના પદ સૂત્ર ૧૫૫૬ અને ગાંધી સૂત્ર ૮૮ આપવામાં આવ્યા છે.

ઉદ્ધૃત અધ્યયનો નામો આ પ્રમાણે છે

(૧) વિનય (૨) પરીષહ (૩) ચાતુરંગીય (૪) અસંસ્કૃત (૫) અકામમરણ (૬) કુલ્લકનિગ્રંથીય (૭) ઔરભીય (૮) કાપિલિક (૯) નમિપ્રવજ્યા (૧૦) દુભૂષુતપૂજ્ય (૧૧) બહુશુતપૂજ્ય (૧૨) હરિકેશીય (૧૩) ચિત્તસંભૂતીય (૧૪) ઠઘુકારીય (૧૫) સભિક્ષુ (૧૬) બ્રહ્મચર્ચય્ય સમાધી (૧૭) પાપશ્રમણીય (૧૮) સંયતીય (૧૯) મૃગાપુત્રીય (૨૦) મહાનિર્ગ્રંથીય (૨૧) સમુક્રપાલીય (૨૨) રહનેમીય (૨૩) કેશીગૌતમીય (૨૪) સમિતિ (૨૫) યજીય (૨૬) સમાચારી (૨૭) અલુંકીય (૨૮) મોક્ષમાર્ગંગતિ (૨૯) સમ્યક્તવ (૩૦) તપમાર્ગ (૩૧) ચરણાવિધિ (૩૨) પ્રમાદસ્થાન (૩૩) કર્મપ્રકૃતિ (૩૪) લેશ્યાવર્ણન (૩૫) અણગાર (૩૬) જીવાજીવાવિભક્તિ. આ રીતે ઉદ્ધૃત અધ્યયનોના નામો આપવામાં આવેલા છે. અધ્યયન નં. ૨ / ૬ / ૧૬ અને ૨૮માં ગાંધીસૂત્રો પણ આપવામાં આવેલ છે. બાકી પદસૂત્રો જ છે.

પ્રથમ વિનય અધ્યયન

આ અધ્યયનમાં વિનિતના લક્ષણ અવિનીતના લક્ષણ વિગેરેનું વર્ણન કરી વિનીતને અશ્વની ઉપમા અને અવિનીત ને અડિયલ ટુની ઉપમા આપવામાં આવી છે. ગવેષણા, ગ્રહણૈષણા, ગ્રાસેષણા સબંધી વિવેક છેદ્વે ઉપસંહાર કરતા વિનયની સર્વત્ર પ્રશંસા કરવામાં આવી છે.

દ્વિતીય પરીષહ અધ્યયન : આ અધ્યયનમાં ભગવાન મહાવીર દ્વારા પરીષહી નો ઉપેક્ષા દરેકના નામ એનું વર્ણન અને છેદ્વે પરીષહ સહન કરવા માટે પ્રેરણા આપવામાં આવી છે.

તૃતીય ચાતુરંગીય અધ્યયન : ચાર અંગોની દુર્લભતાનું વર્ણન છે. ૧ મનુષ્યભવની દુર્લભતા ૨ શ્રુતિ ઉદ્ધારણ ૪ વીર્ય (આચરણ) વિગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી ચાર અંગોની પ્રાપ્તિથી સિદ્ધધપદ મળે છે તે જણાવે છે.

ચતુર્થ અસંસ્કૃત (પ્રમાદાપ્રમાદ) :- આ અધ્યયનના બે નામ છે. એમાં પ્રમાદનો ઉપેક્ષામાં ચોર તથા દીપકનું ઉદાહરણ વિગેરે આપવામાં આવ્યું છે.

પંચમ અકામ મરણ અધ્યયન : આ અધ્યયનમાં મરણ વિષયના પ્રશ્નો મરણના બેદ વિગેરે વર્ણન કરી શિશુનાગ અલસિયાનું ઉદાહરણ વિષમપથગામી શાક્ટીનું ઉદાહરણ ધૂતકારનું ઉદાહરણ વિગેરે ઉદાહરણ આપી છેદ્વે પંડિતોના ત્રણ સકામ મરણમાં એક સકામ મરણની વાત જણાવી છે.

ષષ્ઠી કુલ્લક નિર્ગ્રંથ (પુરુષવિદ્યા) અધ્યયન : આમાં અજ્ઞાનીઓનું દુઃખમયજીવન મૈત્રી ભાવના, અશરણભાવના વિગેરેનો ઉપેક્ષા આદિનું વર્ણન કરી પક્ષીનું ઉદાહરણ આપી છેદ્વે ગવેષણાનો ઉપેક્ષા આપેલ છે.

સાતમ ઔરભીય અધ્યયન : મહેમાનોના નિમિત્તે પાડવામાં આવતા ઘેટાનું ઉદાહરણ, કાકિણીનું તથા આમ્રનું ઉદાહરણ, દેવતાઓ અને મનુષ્યોના કામભોગોની તુલના, ત્રણ વણિકો તથા સમુક્રનું ઉદાહરણ ઉપસંહારમાં ધર્મ અધર્મ તુલના વિગેરેનું વર્ણન કરેલ છે.

**અધ્યાત્મ કાપીલીય અધ્યયન :** - આ અધ્યયનમાં બિક્ષુનું લક્ષણ દુર્ગતિ નિષેધના ઉપાયની જિજાસા માખીનું તથા સાર્વત્રિક તથા પાણીના પ્રવાહનું ઉદાહરણ વિગેરે વર્ણન કરી ઉપસંહારમાં ધર્મઆરાધકોની ઉભયલોકની આરાધનાનું વર્ણન કરેલ છે.

**નવમ નમિપ્રવ્રજ્યા અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં નમિરાજનું જાતિસ્મરણ એનો ગૃહત્યાગ શકેન્દ્ર દ્વારા નામિરાજને વિવિધ ખાખતો માટેની પ્રાર્થનાઓ નમિરાજએ આપેલા સુંદર ઉત્તરો ઈન્દ્ર દ્વારા પ્રગટ થતું નમિરાજની પ્રવ્રજ્યા વિગેરેનું વર્ણન કરી ઉપસંહારમાં નમિરાજ સમાન ડાહ્યાપુરુષોની ભોગોથી નિવૃત્તિનું વર્ણન કરેલ છે. દસમ દુમપુત્રક : મનુષ્ય જીવનને દુમપત્રની તથા કુશાગ્ર બિદુની ઉપમા, પુરાકૃત કર્મરજ ને દુર કરવાનો ઉપેદશ, મનુષ્યભવની દુર્લભતા વિગેરે વર્ણનો કરી શારીરીય કુમલનું તથા માર્ગનું તથા ભારવાહુકનું તથા સમુક્તાતનું ઉદાહરણ આપી છેલ્લે રાગદ્રેષ નો ક્ષય કરવાનો ઉપેદશ આપેલ છે.

**અધ્યાત્મમું બહુવ્રતપૂજ્ય અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં આણગાર આચારકથન પ્રતિજ્ઞા અવિનીત અને સુવિનીતોના લક્ષણ જિજાસુના પાંચ અવગુણ તથા ૮ ગુણ તથા એના લક્ષણો બહુશ્રુતને શાખાપયની ગજરાજની સિંહની, વિગેરે ૧૬ ઉપમા વિગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે શ્રુત અધ્યયનની શિવપદ પ્રાપ્તીનું વર્ણન કરેલ છે.

**ખારમું હરિકેશીય અધ્યયન :** કુદ્રકુલમાં ઉત્પત્ત થયેલા હરિકેશીશ્રમણનું બિક્ષા માટે ખ્રલયજીમાં જવું ખાસણો દ્વારા અનાદર તિન્દુક યક્ષનો કોપ, વિગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે હરિકેશી શ્રમણદ્વારા અધ્યાત્મ સ્નાન અને અધ્યાત્મ યજનનું પ્રતિપાદન જણાવેલ છે.

**તેરમું ચિત્રસંભૂતિ અધ્યયન :** ચિત્રસંભૂતિ મુનિ સંભૂતિ મુનિનું હસ્તિનાપુરિમાં નિયાળુ કરવું દેવલોકમાં ઉત્પત્ત ત્યાર બાદ કંપિલપુરમાં ચુલની કુક્ષિમાં ઉત્પત્ત થવું ખ્રલદત ચક્વર્તિ થવું, પુરિમતાલપુર ચિત્ર મુનિનો ઉત્પત્તિ એમનું દીક્ષાગૃહણ, ચિત્રમુનિ અને ખ્રલદતનું સંવાદ, ચક્વર્તિનું નરકમાં ઉત્પત્ત થવું વગેરે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**ચૌદમું ઈષુકારીય અધ્યયન :** પુરોહિત પુત્રનો પૂર્વ ભવ એમનું જાતિસ્મરણ જ્ઞાન, સંસારથી વિરક્ત પુરોહિત દ્વારા પુત્રોને સમજાવવું વિગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી જુદી જુદી ઉપમાઓ આપી છેલ્લે રાજ આદિનું દીક્ષાનું વર્ણન કરેલ છે.

**પંદરમું સભિકું અધ્યયન :** બિક્ષુના લક્ષણ, નિયાળુ ન કરવું, પ્રશંસા ની ઈરદ્ધા ન રાખવી, કામભોગની ચાહના ન કરવી, આસક્તિ ન કરવી વિગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**સોળમું ખ્રલચર્યા સમાધિ અધ્યયન :** ભગવાન મહાવીર દ્વારા દસ ખ્રલચર્યા સમાધિસ્થાનોનું પ્રસુપણ એ દશ સ્થાનોની દશ ગાથાઓ ખ્રલચર્યાનો મહિમા વિ. વર્ણન કરી છેલ્લે ખ્રલચર્યથી શિવપદ પ્રાપ્તિની વાત જણાવી છે.

**સત્તરમું પાપશ્રમણ અધ્યયન :** આમાં નિર્ગથ ધર્મને જાણનારો હોવા છતાં પણ સ્વરદ્ધંદી કરવાવાળો, અવિવેકથી ચાલવાવાળો, માયાવી, બહુભાસી, અભિમાની, લોભી, વિષયી, લોલુપ, દ્રેષી, કલહપ્રીય, દુરાચારી, વિગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે પંચાશ્રવ સેવી શ્રમણવેશવાળો ઉભયલોકતી ભષ થાય છે વિગેરનું વર્ણન કરવામાં આવેલ છે.

**અદારમું સંચતા અધ્યયન :** કંપિલપુરના સંચતરાજનું શિકાર માટે જવું, ઘવાયેલા હરણનું મુનિ પાસે પહોંચવું, હરણની પાછળ રાજએ જવું, રાજનો પશ્ચાતાપ મુનિ પાસે ક્ષમાયાયના, રાજનું દિક્ષિત થવું, વિગેરે વર્ણનો કરી સર્વથા પરિગ્રહ મુક્ત થયેલાની મુક્તિની વાત જણાવે છે.

**ઓગણીસમું મૃગાપુત્ર અધ્યયન :** સુગ્રીવ નગર ખલખલરાજ, મૃગારાણી, મૃગાપુત્ર, પૂર્વભવની સમૃતિ, માતાપિતા પાસે પ્રવર્જયા માટે અનુમતિ માતાપિતાનું શ્રમણજીવનામાં અસુવિધાનું વર્ણન મૃગાપુત્ર દ્વારા સમાધાન અને એનું નિર્વાણ વિગેરે વર્ણન છે.

**વીસમું મહાનિર્ગથીય અધ્યયન :** સિદ્ધ અને સંયતોને નમસ્કાર કરી સત્ય ધર્મકથા સાંભળવા માટેની પ્રેરણા આપવામાં આવી છે અને મગધના રાજ શ્રેણીકને

આનાથી મુનિનું વાર્તાલાપ આ અધ્યયનમાં આપવામાં આવ્યો છે તથા અનાથતાના અનેક પ્રકાર જણાવી છેદ્દે મહનિર્ગ્રથના જીવનનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે અને મુનિજીવનની તુલના પક્ષી જીવનની સાથે સાથે કરવામાં આવી છે.

**એકવીસમુદ્રપાલીય અધ્યયન :** ચંપાનગરી ભગવાન મહાવીરસ્વામીનો શિષ્યપાલિત શ્રાવક એને સ્ત્રીની સાથે પિલુડ નગર જવું, નાવડીમાં ગર્ભવતી સ્ત્રીએ પુત્રનો જન્મ આપવો, સમુદ્રમાં પ્રસવ થયેલ હોવાથી સમુદ્રપાલ નામ યુવાનવ્યે ચોરને વધભૂમિ ઉપર જતો જોઈ પોતાને વૈરાળ્ય થાવું, દીક્ષા લેવી સંયમની સાધના કરવી, કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું અને સંસારસાગરથી પાર થવું વિગેરે વર્ણન કરવામાં આવેલ છે.

**ખાવીસમુદ્ર રહનેમી અધ્યયન :** શૌરીપુરમાં વસુદેવ રાજ, શૌરિપુરમાં સમુદ્રવિજય રાજ શિવાદેવીના પુત્ર અરિષ્ટનેમિ રાજુલ સાથે વિવાહની વિગતો ભગવાન નામનાથનું સંયમગ્રહણ કેવલજ્ઞાન બાદ રાજુલની પ્રવ્રજ્યા રાજિમતિનું રેવત પર્વત પર ભગવાન અરિષ્ટ નેમિનાથના દર્શને જવું, માર્ગમાં વરસાદ, વન્ને સુકાવવા માટે ગુફામાં જવું, રથનેમિનું વિચલિત થવું, રાજિમતિનો ઉપદેશ, રથનેમિનું કેવલજ્ઞાન અને નિર્વાણનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**તેવીસમુદ્ર કેશીગૌતમ અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં શ્રાવત્થી નગરી, તિન્દુક ઉદાન ભગવાન પાર્શ્વનાથના શિષ્ય કેશી શ્રમજ્ઞાનું આગમન ભગવાન મહાવીરના શિષ્ય ગૌતમસ્વામિનું સાવત્થી નગરીમાં કોષ્ટક ચૈત્યમાં ઉત્તરવું. બત્રેનું મિલન સચેલ, અચેલ પાંચયામ, ચારયામ, વિગેરે વિસ્તૃત પ્રશ્ન કેશીશ્રમજ્ઞ દ્વારા સમાધાન કરવું અંતે કેશી શ્રમજ્ઞાનું પાંચ મહાવત ધારણા કરવું વિગેરે વર્ણન કરવામાં આવેલ છે.

**ચોવીસમુદ્ર સમિતિ અધ્યયન :** અષ્ટપ્રધાન માતામાં પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ માઁ ઈર્યા સમિતિના ચાર બેદ, ભાષા સમિતિના આઠ દોષ, એપણા સમિતિના ત્રણ બેદ, આદાન સમિતિના બે બેદ પારિષ્લાપનિકા સમિતિ મન, વચનગુપ્તિના ચાર ચાર બેદો અને કાય ગુપ્તિના પાંચ બેદ વિગેરે વર્ણન કરી છેદ્દે અષ્ટપ્રવચન માતાની સમ્યગ્ર આરાધનાથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

**પચીસમુદ્ર યજ્ઞ અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં જ્યઘોષ મુનિનું વારાણસી ખહાર ઉદાનમાં ઉત્તરવું અને વિજ્યઘોષનું યજ્ઞ કરવું માસક્ષમજ્ઞ પારણાવાળા જ્યઘોષ મુનિનું બિક્ષાર્થે જવું, બિક્ષા ન આપવી વિજ્યઘોષ દ્વારા પ્રશ્નો જ્યઘોષમુનિ દ્વારા સમાધાન, યજ્ઞવાદિ ખાલ્સજ્ઞોની દર્શા અને વાસ્તવિક ખાલ્સજ્ઞાનું વર્ણન વિગેરે વિસ્તૃત વર્ણન કરી વિજ્યઘોષ દ્વારા જ્યઘોષ મુનિને બિક્ષા માટે પ્રાર્થના જ્યઘોષ મુનિનો વિરતિ ઉપદેશ વિજ્યઘોષ મુનિની પ્રવર્જયા વિગેરે વર્ણન કરવામાં આવેલ છે.

**છબીસમુદ્ર સમાચારી અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં સમાચારીના દસ બેદ, દિવસ સમાચારી, રાત્રિ સમાચારી ચાર, ચાર વિભાગમાં કરવા યોગ્ય કર્તવ્યનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેદ્દે સમાચારી આરાધનાથી શિવપદ પ્રાપ્તિની વાત જણાવી છે. **સત્યાવીસમુદ્ર ખલુંકીય અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં ગર્ભાચાર્યનું અધ્યાત્મિક પરિયય દુષ્ટ શિષ્યોની વાત એના લક્ષણ ગર્ભાચાર્યની ચિંતા ગર્ભાચાર્યની સારથી સાથે તુલના દુષ્ટ શિષ્યોની ગર્દભની ઉપમા, શિષ્યોનો પરિત્યાગ ગર્ભાચાર્યનો એકાડિ વિહાર વિગેરે વર્ણન કરવામાં આવેલ છે.

**અધ્યાવીસમુદ્ર મોક્ષમાર્ગ ગતિ અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ તેના બેદો એની વ્યાખ્યાઓ, એના લક્ષણો વિગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**ઓગણત્રીસમુદ્ર સમ્યક્તવ પરાક્રમ અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં ભગવાન મહાવીર સ્વામી દ્વારા સમ્યક્તવ પરાક્રમ અધ્યયનનું પ્રતિપાદન અધ્યયન સિંગેર જેટલા વિષયો અને તેના ફળો જેવા કે સંવેગ, નિર્વેદ, ધર્મશ્રદ્ધા, વિગેરેના ફળોનું વર્ણન કરી છેદ્દે કોધ, માન, માયા, લોભ, મિથ્યાદર્શન સભ્ય ઉપર વિજ્ય મેળવવાના ફળની વાતો જણાવી છે.

**ત્રીસમું તપમાર્ગ અધ્યયન :** તપથી કર્મક્ષયની વાત જણાવી છે. ઇ પ્રકારના બાબુ અને ઇ પ્રકારના અભ્યંતર તપનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી એના પેટા ભેદો જણાવી છેલ્લે તપથી નિર્વાણની વાત જણાવી છે.

**એકત્રીસમું ચરણવિધિ અધ્યયન :** આમાં ચારિત્રથી ભવમુક્તિના વર્ણનની શરૂઆત કરી નિવૃત્તિ પ્રવૃત્તિની વ્યાખ્યા જણાવી, રાગ દ્રેષ, દંડ, ગર્વ, વિકથા, સભ્ય, કષાય, દુર્ધ્યાન વિગેરેતી નિવૃત્તિનું વર્ણન કરી પિંડ અવગ્રહ પ્રતિમા, ખ્રદ્યાર્થ ગુપ્તિ ઉપાસક બિક્ષુ પ્રતિમા વિગેરેની પ્રવૃત્તિમાં વાતો જણાવી એ રીતે નિવૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ વિગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી એ મુજબ નિવૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિની વાતો જણાવી છેલ્લે ચરણવિધિ આરાધનાથી ભાવમુક્તિની વાતો જણાવી છે.

**બ્રતીસમું પ્રમાદસ્થાન અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં સમાધિ ભરણના સાધના દુઃસ્વાનનું કારણ, દુઃખનું સમૂલ નાશ પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયથી વિરક્તિ વિગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે મુક્ત આત્માના શાશ્વત સુખની વાત જણાવી છે.

**તેત્રીસમું કર્મપ્રકૃતિ અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં આઠ કર્મોના નામ એની ઉત્તર પ્રકૃતિઓ જધન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિઓ અનુભાગ (રસ) ની વાતો જણાવી છેલ્લે કર્મવિપાક શાતાનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**ચોત્રીસમું લેશયા અધ્યયન :** લેશયા સંબંધિ અ઱્યાર અધિકાર લેશયાનું વર્ણન, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, પરીણામ, લક્ષણ, સ્થાન, સ્થિતિ અને ગતિ વિગેરેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**પાંત્રીસમું અળગાર અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં સાધૂ નિવાસ ના અયોગ્ય સ્થાન ભોજન ભનાવવાનો નિષેધ બિક્ષાવૃત્તિ વિધાન સાધના વિધિ વિગેરે વર્ણન કરવામાં આવેલ છે.

**છત્રીસમું જીવાજીવ વિભક્તિ અધ્યયન :** આ અધ્યયનમાં જીવાજીવ વિભક્તિ જ્ઞાન સંયમની સાધના લોકાલોકનું સ્વરૂપ અજીવ વિભાગમાં અજીવનું વિસ્તૃત વર્ણન અને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવની પ્રરૂપણા જીવવિભાગમાં જીવોનું વિસ્તૃત વર્ણન સ્થાવર બેઈન્ડ્રિ, તેઈન્ડ્રિ, ચઉરિન્ડ્રિ, પંચિન્ડ્રિ, નારકી, મનુષ્ય, હેવતા વિગેરે વર્ણન કરી ઉપસંહારમાં છેલ્લે કંઈપ્પેભાવમાં અભિયોગ ભાવના, કિલિષ ભાવના, આસુરી ભાવના, મોહ ભાવના વિગેરે ભાવનાનું વર્ણન કરેલ છે અને ઉપસંહારમાં છત્રીસ અધ્યયનોના કથન પશ્ચાત્ ભગવાનું મહાવીરસ્વામીની નિર્વાણ પ્રાપ્તિની વાત જણાવી છે.

**આવશ્યક સૂત્ર વિષય સૂચી**

**પ્રથમ સામાચિક અધ્યયન :** સામાચિક વ્રત ગ્રહણ કરવાનો પાઠ

**દ્વિતીય ચતુર્વિંશતિ સ્તવ અધ્યયન :** ચતુર્વિંશતિ સ્તવનો પાઠ

**તૃતીય વન્દન અધ્યયન :** નમસ્કારમંત્ર, ગુરુવંદનાનો પાઠ, દ્રાદ્શાવર્ત ગુરુવંદનાનો પાઠ, અરિહંત વંદનાનો પાઠ

**ચતુર્થ પ્રતિક્રમણ અધ્યયન :** સંક્ષિપ્ત પ્રતિક્રમણ પાઠ - સંયમ સંબંધી કાલ પ્રતિલેખના સંબંધી, અસંયમ સંબંધી, દ્રીવીદ બંધન સંબંધી અતિચારો, ત્રિવીદ દ્રષ્ટ સંબંધી અતિચારો થી લઈ ઉત્ત અશાતના સંબંધી અતિચારોનું વર્ણન કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ સર્વ અતિચારોના પ્રતિક્રમણનું પાઠ, ધર્મઆરાધના કરવાની પ્રતિજ્ઞા વિગેરે વર્ણન છે.

**પંચકાર્ય સર્ગ અધ્યયન :** કાર્ય સર્ગ કરવાની પ્રતિજ્ઞા તથા કાયો સર્ગોના આગારાના પાઠનું વર્ણન છે.

**ષષ્ઠ પ્રત્યાખાન અધ્યયન :** નવકારશીથી લઈ ઉપવાસ સુધી તથા દિવસ ચરિમભ અભિગ્રહ વિગેરેના પ્રત્યાખાન વિગેરે પાઠોનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

**શ્રાવકના આવશ્યક સૂત્ર**

પ્રથમ સામાચિક આવશ્યક : ( સામાચિકવ્રત સ્વીકાર કરવાનો પાઠ

દ્વિતીય ચતુર્વિંશતી આવશ્યક, તૃતીય વંદન આવશ્યક - આ બંને આવશ્યકો શ્રમણ આવશ્યક સમાન છે.

ચતુર્થ પ્રતિક્રમણ આવશ્યક : આમા બાર અતિચારોનું પાઠ, નાના અતિચાર વગેરેનું પાઠ, સંલેખનાનો પાઠ, અટાર પાપ સ્થાન ક્ષમાપના વગેરેના પાઠ છે.

પંચમ કાર્યોત્સર્વ આવશ્યક : શ્રમણ આવશ્યકના સમાનપણ પ્રત્યાખાન આવશ્યક - સમુચ્ચયય પ્રત્યાખાન પાઠ - આ રીતે આવશ્યક સૂત્રની સમાપ્તિ થાય છે.

પિંડ નિર્યુક્તિ

આની અંદર ૫૭૧ પદ્ય ગાથાઓ આપવામાં આવી છે. મુખ્યત્યા સાધ્યસાધ્વીજીના આહારાદિ સંબંધી વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવી છે.

પિંડનિર્યુક્તિ સૂચિ

પ્રથમ ગાથાની અંદર પિંડનિર્યુક્તિના આઠ ભેદ બતાવી તેના શબ્દોનો પર્યાય એની વ્યાખ્યા દ્વારા પિંડના ત્રણ ભેદ વિગેરે જણાવી ૪૯ ગાથા સુધી પૂછવી, આપ, તેજ, વાયુ, વનસ્પતિ આદિના વિવિધ ભેદો વગેરેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ત્યાર બાદ આધારકર્મ આદિ બેતાલિસ દોષોનું વર્ણન કરી શ્રમણવાહિનીપક એવા પાંચ પ્રકારના શ્રમણો કોધારાદપિંડના ઉદાહરણો ઉદગમ્ પોષો ૪૩૨ અવાંતર ભંગો વિગેરે વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે આહાર કરવાના અને ન કરવાના છ, છ દોષો બતાવી આ ગ્રંથની પૂર્ણાઙ્ગુહિતિ કરવામાં આવી છે.

### દ્વિતીયોગ પ્રધાન સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રમ्

પ્રથમ શ્રુત સંકંધ : ( પ્રથમ સમય અધ્યયન ) - પ્રથમ ઉદેશક - આ ઉદેશકમાં બંધન તોડવા માટેની પ્રેરણા આપી. ( ૧ ) પંચમહાભૂત વાત, ( ૨ ) આત્માદયીત વાત ( એકાન્તવાત ) ( ૩ ) દેહાત્વ વાત ( ૪ ) કારક વાત ( ૫ ) પંચસંકંધ વાત, ચાર ધાતુ વાત, આત્મ ષષ્ઠ વાત ( ૬ ) અદ્દલ વાત વગેરેનું વર્ણન છે.

દ્વિતીય ઉદેશક : મા, આ ઉદેશક નિતિવાદ અજ્ઞાનવાદ, જ્ઞાનવાદ, કિયાવાદ, વગેરેનું વર્ણન છે.

તૃતીય ઉદેશક - મા જગત્ કંતૃત્વ વાદ, ત્રૈરાશિક વાદ, અનુષ્ઠાન વાદ વિગેરે વાત છે.

ચોથા ઉદેશક - મા શુદ્ધ આહારનું વિધાન, લોકવાદ પાંચસમિતિ પાંચ સંવર અસર્વજ્ઞ વાદ વગેરેનું વર્ણન છે.

દ્વિતીય વૈતાલીય અધ્યયન : આમાં પ્રથમ ઉદેશકમાં માનવભવની દુલભતા આયુષ્યની અનિત્યતા વિગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે મોહવિજ્યની વાત જણાવી છે.

દ્વિતીય ઉદેશકમા નિંદાનો નિષેધ, સમભાવ સાધના વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે ગુરુએ બતાવેલ મુક્તિ માર્ગનું વર્ણન છે.

તૃતીય ઉદેશકમા - સંવર અને નિર્જરાથી જ પંડિતની મુક્તિ થાય, સ્વી ત્યાગથી જ મુક્તિ થાય વિગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે ગુણોના સંબંધ તીર્થકરો અને એના અનુયાનીઓનું સમાન પ્રરૂપણાની વાત જણાવી છે.

તૃતીય ઉપસર્વ અધ્યયન : ( પ્રથમ પ્રતિકુલ ઉપસર્વ ઉદેશક ) આ ઉદેશક બિનુ બિક્ષુકને શીશુપાલની અને ઉપસર્વો સહન કરનારને ગહાથી શ્રીકૃષ્ણાની ઉપમા આપવામાં આવી છે. એમ ઉપમાઓનું વર્ણન કરી પરિષહની વાતો જમાવી છે અને ઉપમાઓ આપી છે.

દ્વિતીય અનુકૂલ ઉપસર્વ ઉદેશક : આ ઉદેશકમા અનુકૂલ ઉપસર્વોને સંયમની અધિક હાનિ થાય છે. એનું વર્ણન કર્યું છે.

તૃતીય ઉદેશક - પરવાહી વચ્ચે જન્ય અધ્યાત્મમદુઃખ - આમાં સંયમ ભીરુ અને યુદ્ધ ભીરુની તુલના કરી છેલ્લે ઉપસર્વ સહન કરવાનો ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

ચતુર્થ ઉદેશક: યથા વસ્થિત અર્થ પુરુપણઃ આમા સિદ્ધિના સંબંધમાં વિવિધ માન્યતાઓનું વર્ણન કરી છેલ્લે ઉપસર્ગ સહન કરવું એ સમુદ્ર સમાન દુષ્કર છે. છતાં સહન કરવાનો ઉપદેશ આપે છે.

ચતુર્થ સ્ત્રી પરિજ્ઞા અધ્યયન: આના પ્રથમ અને દ્વિતીયા ઉદેશકમા સ્ત્રી પરિષહનું વિસ્તૃત વર્ણન કરેલું છે.

પંચમ નરક વિભિન્ન અધ્યયન: પ્રથમ ઉદેશકમાં નરક વેદના ખીજ ઉદેશક પાપીની ચારે ગતિઓમાં ભ્રમણનું વર્ણન થયેલ છે.

ષષ્ઠ વીર સ્તુતિ અધ્યયન: આ ઉદેશકમા ભગવાન મહાવીરના ગુણાનુવાદ અને ઉપમાયુક્ત વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

સપ્તમ સુશીલ પરિભાષા અધ્યયન: આ ઉદેશકમા હિંસક જૈની હિંસા કરે છે તેમાં જ ઉત્પન્ન થઈ વેદના ભોગવે છે. વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે ઉપસર્ગ સહન અને રાગ દ્રેષ્ટથી નિવૃત્તિ સર્વથા કમથી કશ, મોક્ષની વાત જણાવી ઉદેશક પૂર્ણ થાય છે.

અષ્ટમ વીર્ય અધ્યયન: આ ઉદેશકમાં વીર્યના ભેદ, એનો ભાવાર્થ કઈ ખાલ વીર્ય પંડિત વીર્યના વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

નવમ ધર્મ અધ્યયન: પ્રથમ ઉદેશકમાં ધર્મનું સ્વરૂપ એની પૂર્યા અને ઉપદેશ આપી છેલ્લે મોક્ષ પર્યત ક્ષાય ત્યાગની વાત જણાવી છે.

દસમ સમાધિ અધ્યયન: આના ઉપદેશકમાં ધર્મશ્રવણ માટે પ્રેરણા, નિદાન, હિંસાનો નિષેધ, સંયમ પાલન, વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે નિરપેક્ષ થવાનો ઉપદેશ શરીરનો મમત્વ નિદાન, જન્મ, મરણની આશાને ત્યાગી મુક્ત થાય છે. વગેરે વર્ણન છે.

એકાદશ માર્ગ અધ્યયન: આના ઉદેશકમા મોક્ષ માર્ગ માટે પ્રશનનું વર્ણન કરી છેલ્લે જીવનપર્યત શુદ્ધ આહાર લેવાનો ઉપદેશ આપેલ છે.

દ્વાદશ સમવસરણ અધ્યયન: આના ઉદેશકમાં ચાર વાદ, અજ્ઞાનવાદી, વિનયવાદી, અક્ષિયવાદી, સર્વશૂન્યવાદીનું વર્ણન કરી છેલ્લે અનાસક્ત રહેવાનો ઉપદેશ આપેલ છે.

ત્ર્યોદશ યથાતથ્ય અધ્યયન: આના ઉદેશકમા શીલ અને અશીલનું રહસ્ય શાંતિ અને અશાંતિનું રહસ્ય સાંભળવા માટેની પ્રેરણા વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે ઉપદેશ દેવાની પદ્ધતિ, હિંસા અને માયા ત્યાગની વાત જણાવી છે.

ચતુર્થદસ ગ્રન્થ અધ્યયન: આના ઉદેશકમા અપરિગ્રહ, બ્રહ્મચર્ય, આજ્ઞાપાલન અને અપ્રમાણનું ઉપદેશ આપી વિવિધ વર્ણનો કરી છેલ્લે સૂત્રના શુદ્ધ ઉચ્ચારણ અને યથાર્થ તપસ્યા કરવાવાળા તપસ્વીને ભાવ સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

પંચદસ આઢાન અધ્યયન: આ ઉદેશકમા દર્શનાવરણીય કર્મના કશથી ત્રિકાલ દર્શી થાય છે. વગેરે વિવિધ વર્ણનો કરી છેલ્લે રત્નત્રયની આરાધનાથી ભવભ્રમણ થતો નથી. વગેરે વાતો જણાવેલ છે.

સોલસ ગાથા અધ્યયન: આના ઉદેશકમા અણગારના ચાર પર્યાય (૧) માહણ (૨) શ્રમણ (૩) ભિક્ષુ (૪) નિગ્રન્થની વ્યાપ્તા કરવામાં આવી છે.

દ્વિતીય શ્રુત સર્કંધ

પ્રથમ પુંડરિક અધ્યયન: આના ઉદેશકમા પુષ્પરિણી (વાપિકા) માં અનેક કર્મશો મધ્ય ભાગમાં એક પદમ વર પુંડરિક, એના ઉદાર માટે ચારે દિશાએથી ચાર પુરુષો પ્રયત્ન કરે છે. વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે શ્રમણના ચૌદ પર્યાયવાચીની વાત જણાવે છે.

દ્વિતીય કિયાસ્થાન અધ્યયન: ના પ્રથમ ઉદેશકમા બે પ્રકારના સ્થાન (૧) ધર્મસ્થાન (૨) અધર્મસ્થાન (૩) ઉપશાંતસ્થાન (૨) અનુપશાંતસ્થાન તેર પ્રકારના કિયાસ્થાનની વાત જણાવી છેલ્લે બાર કિયાસ્થાન સેવનારાનું ભવભ્રમણ અને તેરમું કિયા સ્થાન સેવનારાની સિદ્ધિગતિનું વર્ણન છે.

તૃતીય આહાર પરિજ્ઞા અધ્યયનઃાં આ ઉદેશકમા ચાર પ્રકારના બીજ, પૃથ્વીયોનિક વનસ્પતિઓના આહાર, વનસ્પતિઓની ઉત્પત્તિ કારણ, વનસ્પતિજીવની અસ્તિત્વની સિદ્ધિપૂર્વક યુક્તિ, વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે સર્વ પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વની અનેક યોનિયોમા આ જીવોની ઉત્પત્તિ આહાર અને શરીરોના જ્ઞાતા મુનિની વાત જણાવી છે.

ચતુર્થ પ્રત્યાખ્યાન અધ્યયનઃાં આ ઉદેશકમાં અપ્રત્યાખ્યાનની આત્મા દ્વારા સર્વદા પાપ કર્મોનું ઉપાર્જનનું વર્ણન છેલ્લે છ કાયની હિંસા વિરત ભિક્ષુ ખરેખર પંડિત છે. તે વાત જણાવે છે.

પંચમ આચાર શુદ્ધ અધ્યયનઃાં પ્રથમ ઉદેશકમા અનાચાર સેવન ન કરવાનો ઉપદેશ આપી છેલ્લે મોકાપર્યેત જિનેશ્વરે ઉપેદેશોલો ધર્મ આરાધવો એ વાત જણાવી છે. ષષ્ઠ આર્દ્રકીય અધ્યયનઃાં આર્દ્રકુમાર સાથે જૌશાલક, સાક્યાભિક્ષુઓનું બ્રાહ્મણોનો એક દાઢીનોનો હસ્તી તાપનો સંવાદ થાય છે અને આર્દ્રકુમાર દ્વારા સમાધાન મેળવે છે.

સપ્તમ નાલંદીય અધ્યયનઃાં આ ઉદેશકમા રાજગૃહનો ઉપનગર નાલંદા લેપ ગાથા પતિનું ધાર્મિક જીવન શેષદ્રવ્યા ઉદ્કશાલા-હસ્તીયામંડખરૂ-ભગવાન ગૌતમ સ્વામી અને પારવા પ્રત્ય પેટાલ પુત્રનું મિલન અને સંવાદનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે પેટાલ પુત્રને ભગવાન મહાવીરની પાસે લાવી મહાવ્રતનો સ્વીકાર કરાવે છે. એનું વર્ણન છે.

સૂત્રકારાંગ સમ્પૂર્ણમુ

દ્રવ્યાનુયોગ-પ્રધાન સ્થાનાંગ સૂત્રમુ

શુતસુંધ: પ્રથમ સ્થાન (૧) પ્રથમ ઉદેશક-આ ઉદેશકમા એક આત્મા, એક દાઢ, એક કિયા, એક લોક વિગેરે એક એકનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે પુદ્ગલનું વર્ણન કરેલ છે.

દ્વિતીય સ્થાન-પ્રથમ ઉદેશક-ઓ ઉદેશકમા લોક મા બે પ્રકારના પદાર્થો છે. તેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. એમાં મુખ્ય મુદ્રા જીવ-અજીવ, એમાં જીવના સહ્યોની વગેરે વર્ણન કરી અજીવમા ધર્મ-અધર્મ વિગેરેનું વર્ણન કરી કિયા વિચારમા બે પ્રકારની કિયા બતાડી, જ્ઞાનના બે બેદો બતાડી, સંયમના બે પ્રકારો બતાડી છેલ્લે દિશા વિચારની વાત જણાવે છે. બીજ ઉદેશકમા ચૌબીસ દાઢકોના વેદના વિગેરે ઓગણીસ વસ્તુઓનું વર્ણન કરી લોક મા બે પ્રકારના આત્માની વાત જણાવી છે. છેલ્લે ભક્તપતિ આદિદેવોના બે પ્રકારની વાત જણાવી છે. પ્રીજ ઉદેશકમા બે પ્રકારના શબ્દથી શરૂઆત કરી વિવિધ વસ્તુઓનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે ગ્રૈથવક દેવોની ઊંચાઈની વાત જણાવે છે. ચોથા ઉદેશકમા સમય બાધક પર્યાસ નામ જણાવી છેલ્લે બે ગુણ કાલ યાવત બે ગુણ, રુક્ષ પુદ્ગલ, લુખા પુદ્ગલનું વર્ણન કરેલ છે.

તૃતીય સ્થાન: પ્રથમ ઉદેશકમા ત્રણ પ્રકારના ઈન્દ્રની વાત જણાવી અને ત્રણ પ્રકાર વિવિધ વસ્તુઓનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે ત્રણ પ્રજાપ્તિ (આગમ)ની વાત જણાવી છે. બીજ ઉદેશકની શરૂઆતમાં ત્રણ પ્રકારના ભાવ લોકનું વર્ણન કરી ત્યાર બાદ વિવિધ વસ્તુઓનું વિવિધ વર્ણન કરી છેલ્લે દુઃખના સંબંધમાં અન્ય તિર્થિઓનું મહન્ત્વ અને એનું નિવારણ બતાડે છે. ત્રીજ ઉદેશકમા ત્રણ કારણોથી માયાવી આલોચના, પ્રતિકમણ, નિંદા, ગૃહા, ખરાખ વિચારોનો નાશ, વિશુદ્ધિ વિગેરે નથી કરતો તેનું વર્ણન કરી ત્યાર બાદ વિવિધ વસ્તુઓનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે ત્રણ પ્રકારની કથા-ત્રણ પ્રકારનો નિશ્ચય વગેરે કરી છે. ચોથા ઉદેશકમાં પ્રતિમાધારી ત્રણ પ્રકાર ઉપાશ્રયોની (પ્રતિલેખના કરી, આજા લેખ મહાપ્રવેશ કરી) વિગેરે વર્ણન કરી ત્યાર બાદ જુદી જુદી

વસ્તુઓનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે ત્રણ પ્રેદેશી સ્કુલની વાત જણાવે છે.

ચતુર્થ સ્થાન: પ્રથમ ઉદેશકના શરૂઆતમા ચાર અન્તકિયાતી સિદ્ધિગતિ પ્રાપ્ત થવાના ઉપાય બતાવ્યા છે. જેવા કે ઉન્નત પ્રનત, ઉન્નતપરિણાત, પ્રજતપરિણાત, ઉન્નતમન, પ્રગતમન વગેરે વાત જણાવી ત્યાર ખાદ ઝંજુ વકનું વર્ણન ત્યાર ખાદ શુદ્ધ અશુદ્ધ પરિણાત મનનું વર્ણન, ત્યાર ખાદ સત્ય-અસત્યનું વર્ણન શુચી અશુચીનું વર્ણન ફ્લા દાનનું વર્ણન, વય અને શ્રુતની પક્વ અપક્વનું વર્ણન વગેરેનું વર્ણન છેલ્લે ચાર અંગ ખાય પ્રજાપ્તિનું વર્ણન કરેલ છે.

બીજ ઉદેશકમા કષાય નિગ્રહથી શરૂઆત કરી વિવિધ વસ્તુઓનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન કરી છેલ્લે ચાર પ્રકાર સંયમ ચાર પ્રકારનું તથા ચાર પ્રકારની ત્યાગ, ચાર પ્રકારની અકિંચનતા ત્રીજ ઉદેશકમા ચાર પ્રકારના કોધ, કોધીની ગતિનું વર્ણન કરી છેલ્લે વિવિધ વસ્તુઓનું વર્ણન કરી, છેલ્લે ચાર પ્રકારની ગતિએ અધોલોકમા અંધકાર કરવાવાલા ચાર, તિર્યક અને ઉદ્વર્વલોકમા ઉદ્ઘોત કરનાર ચારનું વર્ણન કરે છે. ચતુર્થ ઉદેશક ચાર પ્રકારની પ્રવાસીની વાત જણાવી નરક, તિર્યક, મનુષ્યના ચાર પ્રકારના દેવતાનું વર્ણન કરી વિવિધ પદાર્થનું વર્ણન છેલ્લે પુરુષુલોનું વર્ણન કરે છે.

પંચમ સ્થાન: પ્રથમ ઉદેશકમાં પાંચ મહાવ્રત, પાંચ અણુવ્રત ત્યાર ખાદ વિવિધ વસ્તુઓનું વર્ણન કરી છેલ્લે પરમાત્માના પાંચ કલ્યાણકોની વાત જણાવે છે. બીજ ઉદેશકમા એક માસમાં બે ત્રણ વાર પાંચ નદીઓનું નિષેધ બતાવી અપવાદમા એ નદીઓ ઓળંગવાનો વિધાન પણ બતાવે છે. તથા પ્રથમ વર્ષા થવાથી વિહાર કરવાનો નિષેધ અપવાદ રૂપ વિધાન જણાવેલી છે. વિગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયના ગણના પાંચ અતિશયની અને પાંચ કારણની વાત જણાવે છે. ત્રીજ ઉદેશકમાં પાંચ પ્રકારના અસ્તિકાય, ગતિ, ઠન્નિયોના વિષય, મૂડ, વિગેરની વાત જણાવી વિવિધ વર્ણનો કરી છેલ્લે પાંચ સ્થાનોમાં પાપ કર્મના પુરુષુલોનું ચયના, ઉપચયન, બંધ, ઉદ્દિના, વેદના, નિર્જરા, તથા પુરુષુલની વાત જણાવે છે.

ષષ્ઠ સ્થાન: આ ઉદેશકમા ધરમા રહેવા યોગ્ય છ પ્રકારના અણગારની વાત જણાવી વચ્ચે પૃથ્વી આદિ છ કાયિકોની ગતિ આગતિ, છ દિશાઓમાં જીવોની ગતિ-અગતિ વિગેરે વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે છ સ્થાનોમાં પાપ કર્મની વેદના, નિર્જરા, છ પ્રોદેશિક સ્કુલ, પુરુષ વગેરેની વાત જણાવી છે.

સભ્મ સ્થાન: આ ઉદેશકમા ગણથી નિકળવાના સાત કારણથી વર્ણન કરી વર્ચ્યે વર્ચ્યે સંધ વ્યવસ્થા સ્વર મંડલ પૂર્ણ વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે સાત પ્રોદેશિક સ્કુલ ઉદ્વાલની વાત જણાવે છે.

અષ્ટમ સ્થાન ઉદેશક: આ ઉદેશકમાં એકાકી વિહાર પ્રતિમાના યોગ્ય આઠ પ્રકારના અણગારની વાત જણાવી. આઠ પ્રકારની યોનિઓ બતાવી એ આઠ સ્થાનોનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે આઠ પ્રોદેશિક સ્કુલ અને પુરુષુલોની વાત જણાવે છે.

નવમ સ્થાન: આ ઉદેશકમાં સમભોગી નિગ્રન્થીની વિસમભોગી કરવામાં નવ કારણ, બ્રહ્મચર્ય નવ અધ્યયન, વગેરે નવ નવ સ્થાનોનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી, છેલ્લે નવ પ્રેદેશી સ્કુલ, પુરુષુલોનું વર્ણન કરેલ છે.

દસમ સ્થાન: આ ઉદેશકમાં દસ પ્રકારની લોક સ્થિતિ દસ પ્રકારના શાખ વગેરે વાત જણાવી દસ દસ સ્થાનોનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે દસ પ્રેદેશાવ ગાદ પુરુષ લ, દસ સમયની સ્થિતિવાળા પુરુષ, દસ ગુણકાલ પુરુષલથી આવક, દસ ગુણ લુખા પુરુષ લનું વર્ણન કરી આ આગમ ગ્રન્થની સમાપ્તિ થાય છે.

## દ્વયાગ્નયોગ પ્રધાન સમવાયાકૃત સૂત્રમ्

પ્રથમ સમવાયાકૃતિની અંદર આત્મા- અનાત્મા, દંડ- અંડ, કિયા- અકિયા લોક- અલોક, ધર્મ- અધર્મ, પૂણ્ય- પાપ, બંધમોક્ષ, આશ્રવ- સવંર, વેદના- નિજરા વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે એક ભવથી મુક્તિનું વર્ણન છે.

ખીજા સમવાયમાટે દંડ, બે રાશી, બે બંધન વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે બે ભવથી મુક્તિની વાત જણાવે છે!

ત્રીજા સમવાયમાટે ત્રણ ગુસ્તી, ત્રણ શાલ્ય, ત્રણ ગારખ, ત્રણ વિરાધના વગેરે વર્ણન કરી ત્રણ ભવથી મુક્તિનું વર્ણન છે.

ચૌથા સમવાય માટે ચાર ક્ષાય, ધ્યાન કિથા, સંઘના, બંધ યોજનનું પરિણામ વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે ચાર ભવથી મુક્તિની વાત જણાવે છે.

પાંચમાટે સમવાયમાટે કિયા, મહાવ્રત, કામગુણ, આશ્રવક્રાર, સવર દ્વાર નિર્જરા સ્થાન, સમિતિ, અસ્થિકાય વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે પાંચ ભવથી મુક્તિની વાત જણાવે છે.

છઠા સમવાયમાટે જીવનીકાય, ખાદ્ય તપ, અભ્યંતર તપ, છાદન સ્થિંક સમુદ્ધાત, અર્થાવગ્રહનું વર્ણન કરી ખીજા છ- છ પ્રકારનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી છે છે છ અનુભવ મુક્તિ વાલાની વાત જણાવી છે.

સસ્તમ સમવાય - મા ભય સ્થાન, સમુદ્ધાત, મહાવીર ભગવાની ઉંચાઈ વગેરેનું વર્ણન કરો છેલ્લે સાત ભવથી મુક્તિનું વર્ણન છે.

આઠવા સમવાય - મા મદસ્થાન, અધ્યપ્રવચન માતા વગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી આઠ ભવથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

નવમાટે સમવાય - મા બ્રહ્મચર્ય ગુસ્તિ, બ્રહ્મચર્ય અગુસ્તિ ભગવાન પાર્શ્વનાથની ઉંચાઈ વગેરે વિસ્તૃત વર્ણન કરી છેલ્લે નવ ભવથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

અણ્યારમાટે સમવાયમાટે - ઉપાસક પહેંચિમા, ભગવાન મહાવીરના ગણધર વગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી, અણ્યાર ભવથી વિસ્તૃત વર્ણન કર્યું છે.

ખારમાટે સમવાયમાટે - બિક્ષુ પતિમા, વંદના આકર્ત, જધન્ય- દિવસ- રાત્રીના અહોમૂર્હુત વગેરેનું વર્ણન કરો છેલ્લે ખાર ભવથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

તેરમાટે સમવાયમાટે - કિયા સ્થાન, સૂર્યમંદલનું પરિણામ વગેરેનું વર્ણન કરી, તેર ભવથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

ચૌદમાટે સમવાયમાટે - ભૂતગામ, પૂર્વ, ગુણસ્થાન, ચક્રવર્તીના રત્ન ભગવાન મહાવીરની ઉત્કૃષ્ટ સમ્પદા વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે ચાંદભવની મુક્તિની વાત જણાવી છે.

પંદરમાટે સમવાયમાટે - પરમાધાર્મિક દેવ, ભગવાન નેમિનાથની અચાઈ વિદ્યાની પ્રવાર્દન ની વસ્તુ, સંઘની મનુષ્યમાટે યોગ, વગેરે વર્ણન છેલ્લે પંદરમાટે ભવ મુક્તિ જણાવી છે.

સોલમાટે સમવાયમાટે - શ્રુતકૃતાંગના સોલમાટે અધ્યયનની ગાથાઓમાટે કશાયના ભેદ, મેરુપર્વતના નામ વગેરે વર્ણન કરો છેલ્લે ભવથી મોસે જનારની વાત જણાવી છે.

સત્તરમાટે સમવાયમાટે - અસંયમ, સમય વર્ણનના પ્રકાર વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે સત્તર ભવથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

અદારમાટે સમવાયમાટે - બ્રહ્મચર્ય ભવગાન નેમિનાથની ઉત્કૃષ્ટ સમ્પદા બ્રહ્મી લિપીના પ્રકાર વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે અદાર ભવથી મુક્તિતમાટે જણાવી વાત જણાવી છે.

ઓગણીસમાટે સમવાયમાટે - જ્ઞાતાધર્મ કથા, પ્રથમ - શ્રુતસ્કંધના અધ્યયન વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે ઓગણીસમાટે ભવથી મુક્તિ જણાવી વાત જણાવી છે.

વીસમાટે સમવાયમાટે - અસમાધિ સ્થાન, ભગવાન મુનિસપ્રત સ્વામીની ઉંચાઈ, વગેરેનું વર્ણન કરી - છેલ્લે વીસભવથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

એકવીસમાટે સમવાયમાટે - સખલ દોષનું વગેરેની વાતો જણાવી છેલ્લે એકવીસમાટે ભવે મુક્તિ જવાની વાત જણાવી છે.

બાવીસમાટે સમવાયમાટે - પરિષહ, દ્રષ્ટિવાદની વિગતો, ઉદ્ગાલ પરિણામના પ્રકાર વગેરે જણાવી, છેલ્લે બાવીસ ભવથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

ત્રેવીસમાટે સમવાયમાટે - શ્રુતકૃતાંગ બે શ્રુત સ્કંધોના અધ્યયન વગેરેની વાત જણાવી છેલ્લે ત્રેવીસભવથી મુક્તિ જવાની વાત જણાવી છે.

ચોવીસમા સમવાયમા - દેવિધેવ, ગંગા, સિન્ધુ, રક્તા, રક્તવતી, નહિના પ્રવાહના વિસ્તાર વગેરે જણાવી ચોવીસ ભવથી મુક્તિ થનારની વાત જણાવી છે.

પરચીસમા સમવાયમા - પાંચ મહાક્રતની ભાવના, ભગવાન મહિનાથની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન કરો છેલ્લે ( ૨૫ ) ભવથી મુક્ત થનારની વાત જણાવી છે.

છીવીસમા સમવાયમા - વશાશુત્સંધ, ખલુકદ્વારા અને વ્યવહારના ઉદેશકો જણાવી છેલ્લે છીવીસ ભવથી મુક્તિ જનારની વાત જણાવી છે.

સત્તાવીસમા સમવાયમા - આણગાર ગુણો વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે ૨૭ ભવથી મુક્તિ જણાવી વાત જણાવી છે.

અષ્ટાવીસ સમવાયમા - આચાર પ્રકદ્વાર, મૌનની પ્રકૃતિઓ, વગેરેની વર્ણન ૨૮ ભવથી મુક્તિ જવાની વાત જણાવી છે.

ઓગણત્રીસ સમવાયમા - પાપશ્રુત, જુદા-જુદા માસો ના દિવસ- રાત, ચંદ્ર દિનના મુહૂર્ત વગેરેનું વર્ણન કરો, ૨૭ ભવથી મુક્ત થનાર વાત જણાવી છે.

ત્રીસમા સમવાયમા - મોહનીયનું સ્થાન, ત્રીસ મર્હુતેના નામ વગેરેનું નામ વગેરે વર્ણન કરી ત્રીસભવથી મુક્ત થવાથી વાત જણાવી છે.

એકત્રીસમા સમવાયમા - સિદ્ધોના ગુણ વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે ૩૧ ભવથી મુસ્ત થનારની વાત જણાવી છે.

બ્રતીસમા સમવાયમા - યોગસગ્રહ, દૈવન્દ્ર વગેરેનું વર્ણન કરી છેલ્લે ૩૨ ભવથી મુખ્મ થનારની વાત જણાશવી છે.

તેત્રીસમા સમવાયમા - અશાતના આદિનું વર્ણન કરી છેલ્લે સર્વાથ સિદ્ધ વિમાનના દેવોના શ્વોસાશ્વાસ કાલ, આહાર દીરઘા અને તેત્રીસ ભવથી મુક્તિની વાત જણાવી છે.

ચોત્રીસમા સમવાયમા - બુધાતિશય, ચક્રવર્તિના વિજય વગેરે વર્ણન છે.

પાત્રીસમા સમવાયમા - સત્યવચનાર્થી સય ભગવાન કુન્યુનાથ અરહનાની ઊંચાઈ વગેરે વર્ણન છે.

છત્રીસ સમવાયમા - ઉત્તરાધ્યયનના અધ્યયન, મહાવીરભની સમાદા વર્ણન છે. સાડત્રીસમા સમવાયમા - ભ. કુન્યુનાથ, અરહનાથ ના ગણધર વગેરેનું વર્ણન છે.

આડત્રીસમા સમવાયમા ભ. પાર્વનાથની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણી સમ્પદા વગેરે વર્ણન છે. ઓગણચાલીસમા સમવાયમા - ભ. નેમિનાથના અવધિજ્ઞાની મુનિ સમયક્ષેત્રના કુલ પર્વત વગેરે વર્ણન છે.

ચાલીસમા સમવાયમા - ભ. અરિષ્ટનેમીની શ્રમણી સમ્પદા ભ. શાંતીનાથની ઊંચાઈ વગેરે વર્ણન છે.

એકતાલીસ સમવાયમા - ભ. નેમિનાથની શ્રમણી સમ્પદા વગેરે વર્ણન છે.

બેતાલીસ સમવાયમા - ભ. મહાવીર સ્વામીનું શ્રમણ પર્યાય નામકર્મની ઉત્તરપ્રક્રિયો વગેરે વર્ણન છે.

તેતાલીસ સમવાયમા - કર્મ વિપાકના અધ્યયન વગેરે વર્ણન છે.

ચુમ્માલીસ સમવાયમા - ઋષિભાષિકના અધ્યયન વગેરે વર્ણન છે.

પીસ્તાલીસ સમવાયમા - ભ. અરનાથની ઊંચાઈ વગેરે વર્ણન છે.

છેતાલીસ સમવાયમા - દ્રષ્ટિવાહના માતૃકાપદત ખ્રાણી લિપીના માતૃકાક્ષ વગેરે વર્ણન છે.

સુડતાલીસ સમવાયમા - સ્થવીર અગ્રિભૂતિના સહવાસ વગેરે વર્ણન છે.

અહતાલીસના સમવાયમા - ચક્રવર્તીયા પ્રમુખ નગરો ભ. ધર્મનાથના ગણધર વગેરે વર્ણન છે.

ઓગણપચાસના સમવાયમા - ત્રિદ્વિન્દ્રિયોની સ્થિતિ વગેરેનું વર્ણન છે.

પચાસમા સમવાયમા - ભ. મુનિસુવ્રત સ્વામીની શ્રમણી સમ્પદા વગેરે વર્ણન છે.

ઈકોવનના સમવાયમા - આરાંગ પ્રથમ શ્રુત સંધુ, અધ્યયનોના ઉદેશક વગેરેનું વર્ણન છે.

બાવનમા સમવાયમા - મોહનીયકર્મના નામ વગેરેનું વર્ણન છે.

ત્રૈપનમા સમવાયમા - દેવગુરુક્ષેત્ર જીવાનું આયામ વગેરે વર્ણન છે.

ચોપનમા સમવાયમા - ભરતક્ષેત્રમા ઉત્સર્જિવીણી - ઉસર્જિપીણીમા થયેલા ઉત્તમ પુરુષો, અનંતભ.ના ગણધર વેરેનું વર્ણન છે.

પરચાવનમા સમવાયમા - માટ્રિનાથ ભગવાનનું આયુ ભ. મહાવીરનું અંતિમ પ્રવચનનું વર્ણન છે.

છખ્પનમા સમવાયમા - ભ. વિમલનાથના ગણ અને ગણધરનું વર્ણન છે.

સત્તાવનમા સમવાયમા - આચારંગ ( ચુલિકા છોડીને શુત્રકૃતાંગ અને દાણાંગના અધ્યયન વગેરેનું વર્ણન છે.

અંધાવન સમવાયમા - પ્રથમ દ્વિતીય અને પંચમ તરકાવાસનું વર્ણન વગેરેનું વર્ણન છે.

ઓગણસઠના સમવાયમા - ચંદ્ર સમવત્સરના દિવસ રાત્ર ભ. સભવનાથનો ગૃહવાસ વગેરે વર્ણન છે.

સાઠના સમવાયમા - એક મંડલમા ચૂર્યને રહેવાનો સમય ભ. વિમલનાથ ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. એકસઠના સમવાયમા પાંચ વર્ષ યોગના કંતુમાસ વગેરેનું વર્ણન છે.

ખાસઠ સમવાયમા - ભ. વાસુપૂર્જ્યના ગણ અને ગણધર પાંચ વર્ષીય યુગની પૂર્ણિમા અવાવસ્યા શુદ્ધપક્ષ ભાનહાની વગેરે વર્ણન છે. ત્રેસઠમા સમવાયમા - ઋષભેદવનો ગૃહવાસકાલ વગેરે વતિ છે.

ત્રેસઠમા સમાયમા - ભ. ઋષભેદવનો ગૃહવાસકાલ વગેરે વર્ણન છે.

ચોસઠ સમવાયમા અસુરુકુમારોના ભંવર ચક્રવર્તીના મુક્તામણી આખરની સયે વગેરેનું વર્ણન છે.

પાંસઠના સમવાયમા - જબુદ્ધિપમા ચૂર્યમંડળ વગેરેનું વર્ણન છે. છાસઠના સમવાયમા - દસ્તિજ્ઞાર્થ ક્ષેત્રના ચૂર્ય - ચંદ્ર વગેરેનું વર્ણન છે. સડસઠના સમવાયમા - પંચીવ યુગના નક્ષત્રવાસ વગેરેનું વર્ણન છે. અડસઠના સમવાયમા - ભ. વિમલનાથનીશ્રમણ સમ્પદા વગેરેનું વર્ણન છે. ઓગણાસીતેર સમવાયમા - મોહનીયને છોડીને સાતકર્મોની ઉત્તર કર્મ પ્રકૃતીયા વગેરે વર્ણન છે. સીતોરના સમવાયમા - ભ. મહાવીના વર્ષીવાસના દિવસ રાત મોહનીય કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વગેરેનું વર્ણન છે. ઈકોતેર સમવાયમા - વીર્યપ્રવાદના પ્રાભૂત ભ. અજિતનાથ અને સધર ચક્રવર્તીનું ગાહુસ્થકાલ વગેરેનું વર્ણન છે. બોતોરના સમવાયમા - સ્વર્ણકુમારના ભવન, ભ. મહાવીરનું આયુ વગેરે વર્ણન છે. તોતોરના સમવાયમા - હરિવર્ષની જીવા વગેરેનું વર્ણન છે. ચુમ્મોતેર સમવાયમા - સ્થવીર અંગ્રિબુતિનું આયુ વગેરે વર્ણન છે.

પચ્યોતેર સમવાયમા - ભ. સુવિધિનાથના સામાન્ય કેવલી ભ. શીતલનાથનું ગૃહવાસ ભ. શાંતીનાનો ગૃહવાસકાલનું વર્ણન છે. છોતોરના સમવાયમા વિદ્યુતકુમાર દ્વિપકુમાર, દિશા, ઉધ્દી, સ્થનીત, અમ્નિ વગેરે કુમારોના ભવતોનું વર્ણન છે. સીતોતેર સમવાયમા - ભરત ચક્રવર્તિ નીકુમાર વ્યવસ્થા વગેરેનું વર્ણન છે. ઈંકોતેરના સમવાયમા - સ્થવીર અક્મવીતના આયુ વગેરેની વર્ણન છે. ઓગણાએંશીના સમવાયમા જબુદ્ધિપના - પ્રત્યેક દ્રારનું અતંર વગેરેનું વર્ણ છે. એંશીના સમવાયમા - ભ. શ્રેયાસનાથ ની ઉચ્ચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. એકયાશીના સમવાયમા - નવ૦ નવમીકા બિક્ષુ પ્રતીના હિન વગેરેનું વર્ણન છે. બ્યાંશી ના સમવાયમા - જમબુદીપમા ચૂર્યના ગમનાગમનના મંડલ વગેરેનું વર્ણન છે. ન્યાશીના સમવાયમા - ભ. ઋષભેદ ભ. શ્રેયાસનાથ ભરત ખાહુખલી ખાહીના સુંદરીના સર્વાયુના વર્ણન છેલ્લે સર્વવિમાનોનું વર્ણન છે. પચ્યાંશીના સમવાયમા - ચુલિકા સહીત આમારાંભ મ ઉદેશક વગેરેનું વર્ણન છે. ન્યાશીના સમવાયમા - ભ. સુવિધિનાથના ગણધર ભ.

પાર્વિનાથના વાદિમુનિ વગેરેનું વર્ણન છે. ( ૮૭ ) સમવાયમભેરુપર્વતના પૂર્વીધથી ગોસુભાવાસ, પર્વતના પશ્ચિમાંતનું અન્તર વગેરેનું વર્ણન છે. ( ૮૯ ) સમવાયમા

- એક ચંદ્ર સ્વર્યના ગૃહ દત્તિવાયના સૂત્ર વગેરેનું વર્ણન છે. (૮૬) સમવાયમા - ઋષભદેવ ભ. મહાવીરનો નિર્વાણકાળ વગેરેનું વર્ણન છે. (૮૦) ના સમવાયમા ભ. શીતલનાથની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે.

(૮૧) ના સમવાયમાં વૈચારિક પ્રતિમા કાળોદિઃ સમુદ્રની પરીધિ વગેરેનું વર્ણન છે. (૮૨) ના સમવાયમા સર્વ પ્રતિમા સ્થવીર ઈન્દ્રભુતિનું આયુ વગેરેનું વર્ણન છે. (૮૩) ના સમવાયમા ભ. ચંદ્રપ્રભુના ગણ અને ગણધર વગેરેનું વર્ણન છે. (૮૪) ના સમવાયમા ભ. અજિતનાથના અવિજ્ઞાનની પિષ્ટ પર્વતની જિવાનું આયામ વગેરેનું વર્ણન છે. (૮૫) ના સમવાયમા ભ. પાશ્રૂવનાથના ગણ અને ગણધર સ્થવીર મોર્યપુત્રની સર્વ આયુ વગેરેનું વર્ણન છે. (૮૬) ના સમવાયમાં ચક્રવર્તીના ગામ વાયુકુમારના ભવન દણ્ડ ધનુષનો અંગુલ પ્રમાણ વગેરેનું પ્રમાણ છે. સ (૮૭) ના સમવાયમા આઠ કર્મોની ઉત્તર પ્રવૃત્તિઓ વગેરેનું વર્ણન છે. (૮૮) ના સમવાયમા નંદન વંદના ઉપરના ભાગથી પાંડુકવનના અર્ધોભાગના અન્તરનું વર્ણન છે. (૮૯) ના સમવાયમા કેરૂપર્વતની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. (૧૦૦) ના સમવાયમા ભ. સુવિવિધનાથની ઊંચાઈ ભ. પાશ્રૂવનાથનું આયુર્ષ વગેરેનું વર્ણન છે. (૧૫૦) ના સમવાયમા ભ. ચંદ્રપ્રભુની ઊંચાઈ આરણ, અચ્યુત કલ્પના વિમાન વગેરેનું વર્ણન છે. ખસ્સોના સમવાયમા સુપાશ્રૂવનાથની ઊંચાઈ વગેરે વર્ણન છે. (૨૫૦) ના સમવાયમા ભ. પદ્મપ્રભુની ઊંચાઈ અસુરકુમારના પ્રસાદોની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. (૩૦૦) ના સમવાયમા ભ. સુમતિનાથની ઊંચાઈ ભ. મહાવીર સ્વામીના ચૌદ પૂર્વી મુનિ વગેરેનું વર્ણન છે. (૩૫૦) ના સમવાયમા ભગવાન પાશ્રૂવનાથના ચૌદ પૂર્વીધારી મુનિ ભ. અભિનન્દનની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. (૪૦૦) ના સમવાયમા ભગવાન સંભવનાથની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. (૪૫૦) ના સમવાયમા ભગવાન પાશ્રૂવનાથની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. (૫૦૦) ના સમવાયમા ભગવાન ઋષભ દેવની ઊંચાઈ ભરત ચક્રવર્તીની ઊંચાઈ વિવિધ પર્વતોની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. (૫૦૦) ના સમવાયમા ભગવાન પાશ્રૂવનાથના આદિમુનિ ભગવાન વાપુપુજ્યની સાથે થયેલા દિક્ષીત મુનિઓ વગેરે વર્ણન છે. (૭૦૦) ના સમવાયમા ભ. મહાવીરના કેવલજ્ઞાની શિષ્યો ભ. અરિષ્ટનેમીનો કેવલી પર્યાય વગેરે વર્ણન છે. (૮૦૦) ના સમવાયમા ભ. અરિષ્ટનેમીના ઉત્કટવાદી મુનિઓ તથા વિવિધ વિમાનોની ઊંચાઈનું વર્ણન છે. (૮૦૦) ના સમવાયમા વિવિધ વિમાનોની ઊંચાઈ વગેરેનું વર્ણન છે. (૧૦૦૦) સમવાયમા સર્વગોયવક વિમાનો ઊંચાઈ વગેરે વર્ણન કરી છેલ્લે પદ્મગાંધ કુંડલિક ગૃહ આયામની વાત કરેલ છે. (૧૧૦૦) ના સમવાયમા ભ. પાશ્રૂવનાથ વૈદ્યકીય લભ્યવાળા શિષ્યનું વર્ણન છે. (૨૦૦૦) સમવાયમા મહાવદ્મ દ્રષ્ટ મહાપુરુષ દ્રહના આયામોનું વર્ણન છે. (૩૦૦૦) ના સમવાયમા રત્નપ્રભાના વજકાણના ચરબંગથી લોહીતાસ કંડના ચરમાન્ત સુધીનાર અંતરનું વર્ણન છે. (૪૦૦૦) સમવાયમા તિગ્યિચ્છ દ્રહના આયામ કેશરીદ્રહના આયામનું વર્ણન છે. (૫૦૦૦) સમવાયમા ધરણીતલમાં મેરુના મધ્યભાગ સહસ્રસાર કલ્પના વિમાનોનું વર્ણન છે. (૬૦૦૦) સમવાયમા રત્નપ્રભાના કુપરના તલથી પુલકકંડના નીચેના સ્થળના અતંરનું વર્ણન છે. આઠ હજાર સમવાયમા હરિવર્ષ રત્મયકર્વના વિસ્તારનું વર્ણન છે. (૬૦૦૦) ના સમવાયમા દક્ષિણાર્થ ભારતની જીવાણુ આયામનું વર્ણન છે. (૧૦,૦૦૦) સમવાયમા મેરૂપર્વતના વિસ્કુંભનું વર્ણન છે. (૧૧,૦૦,૦૦૦) થી (૮,૦૦,૦૦૦) ના સમવાયમા જંબુદ્ધિપના આયામ વિસ્કુંભથી લઈ છેલ્લે મહેન્દ્રકલ્પના વિમાનોનું વર્ણન છે. કોટિ સમવાયમાઃ ભ. અજિતનાથના અવવિજ્ઞાની, પુરુષસિંહ વાસુદેવનું આયુ વગેરેનું વર્ણન છે. કોટા-કોટિ સમવાયમાં ભગવાન મહાવીરના પોટિલભવમાં શ્રમણપર્યાય, ભગવાન ઋષભેદવથી ભગવાન મહાવીરનું અન્તર તથા તેર સૂત્રોમાં દ્રાદશાંગનું પરિચય બે રાશિ ચૌવિસ દણ્ડક મા. પર્યાસ અપર્યાસ સર્વે નરકાવાસ, સર્વે ભવનાવાસ, સર્વ વિમાનાવાસ વગેરેનું વિસ્તૃત વર્ણન કરી ૨૪ તિર્થકરો બાર ચક્રવર્તીઓ નવ ખળદેવો નવ વાસુદેવો નવ પ્રતિવાસુદેવો વગેરેની માતાઓ પિતાઓ વગેરેની ગતિ અગતિ પૂર્વભવના ધર્મચાર્ય છેલ્લે નવ વાસુદેવની નિદાન ભુમીયો નિદાનના કારણો જણાવી ઉપસંહાર મા સમવાયાંગ મા વર્ણવેલા સંક્ષિપ્ત વિષયો જણાવે છે. આ રીતે સમવાયણા પૂર્ણ થાય છે.

## સર્વાનુયોગમય ભગવતી સૂત્રમ

ભગવતી સૂત્ર પ્રથમ સતકમાં નમસ્કાર મંત્ર બ્રાહ્મિલિપીની નમસ્કાર, શ્રુતને નમસ્કાર, દરી ઉદેશકના નામ ભગવાન મહાવીર ગૌતમ ગણધરનો સંક્ષિપ્ત પરિચય અને પ્રશ્ન માટે તૈયાર થયેલા ગણધર ગૌતમ ભગવાન

પ્રથમ ચલન ઉદેશક: આ ઉદેશકમાં ચલમાન ચલિત આદિ નવ પ્રશ્નોના ઉત્તરથી શરૂઆત કરી ચૌવીસ દાઢકોમા સ્થિતિ શવાસોશવાસ, આખિર કર્મ પુદ્ગૂલ અને ખંડ આદિ જણાવી છેલ્લે વ્યવન્તર હેવોના રમણીય હેવ લોક અને સ્થિતિનું પ્રશ્નોત્તરી કરી પ્રથમ ઉદેશક પૂર્ણ થાય છે. દ્વિતીય દુઃખ ઉદેશક આ ઉદેશકમાં જીવનું સંયમકૃત દુઃખ વેદન અને એનું કારણ જણાવી વિવિધ પ્રશ્નોત્તરી કરી છેલ્લે અસંઘની આયુષ્યની પ્રશ્નોત્તરી કરેલ છે.

તૃતીય કંકા પ્રદોષ ઉદેશક: આમાં કિયા નિષ્પાદ્ય કંકા મોહનીય કર્મ, પ્રશ્નથી લઈ છેલ્લે શ્રમણ નિગ્રન્થોનું કંકા મોહનીય કર્મના વેદનની પ્રશ્નોત્તરી કરેલ છે. ચતુર્થ કર્મ પ્રકૃતિ ઉદેશક - આ આદ કર્મ પ્રકૃતિઓ પ્રશ્નોત્તરીથી શરૂઆત કરી છેલ્લા પ્રશ્ન ઉત્તરમાં ત્રણકાલના ત્રણ ત્રણ વિકલ્પ જણાવી કેવલી પૂર્ણ સર્વજ્ઞ છે. પંચમ પૃથ્વી ઉદેશક - ચૌવીસ દાઢકોના આવાસ સાત પૃથ્વીથી શરૂઆત કરી છેલ્લે ક્ષાયના ભાગામા વિવિધતાની પ્રશ્નોત્તરી છે. ષષ્ઠ યાવન ઉદેશક: આમા ચૂર્ય લોક અલોક દ્વિપ સમુદ્ર, કિયા વિચાર, લોકસ્થિતિ વગેરેની પ્રશ્નોત્તરી છે.

સપ્તમ નૈશયીક ઉદેશક: આમાં ચૌવીસ દાઢકમા ઉત્પાત ચર્તુભંગી, વિગ્રહ ગતિ, ગર્ભ વિચાર, વગેરે પ્રશ્નોત્તરી છે. અષ્ટમ બાળ ઉદેશક - વગેરેની પ્રશ્નોત્તરી છે. નવમ ગુરુત્વ ઉદેશક - આ મા જીવ ગુરુત્વ અને એના કારણ નિગ્રન્થોનું જીવન અન્ય તિથિયોની માન્યતા, કિયા વિચાર આહાર વિચાર વગેરે પ્રશ્નોત્તરી કરી છેલ્લે બાલપંડિતની પ્રશ્નોત્તરી છે. દસમ ચલન ઉદેશક: આમાં ચલમાન ચલિત અને છેલ્લે ચૌવીસ દાઢક મા ઉપાત વિરહની પ્રશ્નોત્તરી છે.

દ્વિતીય શતક: પ્રથમ ઉચ્છવાસ કંદક ઉદેશક - આમા પૃથ્વીકાયથી વનસ્પતિકાયના શવાસોશવાસના પૌદગાલીક રૂપ પ્રશ્નોત્તરી કરી છેલ્લે ભગવાન સુંધરુના સંશયોનું સમાધાન એનું પ્રવજ્યા ગ્રહણ વગેરે વર્ણિન છે. દ્વિતીય સમુત્ધાત ઉદેશક - મા ચૌવીસ દાઢકોમા સમુત્ધાત, અણગાર દ્વારા કેવલી સમુત્ધાત પ્રશ્નોત્તરી છે. તૃતીય પૃથ્વી ઉદેશકમા સાત પૃથ્વીઓ વર્ણિન સર્વ પ્રાણીઓની સર્વત્ર ઉત્પત્તિ! ચતુર્થ ઈન્દ્રિય ઉદેશકમા - ઈન્દ્રિયનું વર્ણિન પંચમ અન્ય તિર્થિક ઉદેશકમાં વેદનનું વેદન, ગર્ભવિચાર, તુંગીકા નગર, કાશ્યપ સ્થવીરના ઉત્તરો, ગર્ભવાણી કુણ્ડ, વગેરે વર્ણિન છે. ષષ્ઠ ભાષા ઉદેશકમાં અવધારિણી ભાષા, સપ્તમહેવ ઉદેશકમાં ચાર પ્રકારના દેવ અષ્ટમ ચર્મરચ્યા ઉદેશકમાં ચર્મણાન્દ્રીની સુધર્મ સભા છેલ્લે ઉપાસક સભા અભિષેક સભા નવમ સમયક્ષેત્ર ઉદેશકમા સમયક્ષેત્રનું પરિણામ, દસમ અસ્તિકાય ઉદેશકમા પંચાસ્તીકાય છેલ્લે થધર્માસૂત્રીકાય અને લોકાકાયની પ્રશ્નોત્તરી છે.

તૃતીય શતક: પ્રથમ ચર્મરવિકુરવણા ઉદેશક: ગાથાની અંદર દસ ઉદેશકોના વિષય વર્ણવી મોકા નગરીમા ભગવાન મહાવીર પર્દાપણ ચર્મન્દ્રની વિકુરવણાની પ્રશ્નોત્તરી કરી છેલ્લે સનતકુમારનું મહાવિદ્ધમા જન્મ નિર્વાણાની વાત છે. દ્વિતીય ચર્મરોધ પાત ઉપેદેશકમા રાજગૃહમા ભગવાન મહાવીર અને ભગવાન ગૌતમ ગણધર ચર્મન્દ્ર દ્વારા નાય પ્રદર્શન, છેલ્લે ચર્મન્દ્રની ચિંતાની વાત છે. ત્રીજ કિયા ઉદેશકમાં કિયા સંબંધમા પંડિત પુત્રની જિજાસા, પાંચ પ્રકારની કિયા વગેરે પ્રશ્નોત્તરી છે. પંચમ સ્ત્રી ઉદેશકમા અણગારની સ્ત્રી રૂપમાં વિકુર્ણપણા વગેરે ષષ્ઠ નગર ઉદેશકમાં રાજગૃહ સ્થિત મિથ્યા દાણિ અણગારની વૈકિય દાણિથી વારાણસીનું વિકુર્ણવનપાલ ઉદેશકમા શકેન્દ્રના ચાર લોકપાલ વગેરે પ્રશ્ન, અષ્ટમ દેવાધિ પતિ ઉદેશકમા અસુરકુમાર આદિ દસ કુમારોના અધિપતિ વગેરે પ્રશ્ન. નવમ ઈન્દ્રિય ઉદેશકમા પાંચ ઈન્દ્રિયના વિષયમા પ્રશ્ન. દસમ પરિષદ ઉદેશકમા ચર્મેન્દ્રની ત્રણ સભાથી યાવતથી યચ્યુત પર્વતની ત્રણ સભાના પ્રશ્ન.

ચતુર્થ શતક: ચાર લોકપાલ વિમાન ઉદેશક

ઈશાન ઈન્દ્રના ચાર લોકપાલના પ્રશ્ન: ચાર લોકપાલ રાજદાની ઉદેશક ચાર લોકપાલ, ચાર રાજધાનીના પ્રશ્ન. નવમ નૈચરીક ઉદેશક: નારકી નારકી ઉત્પત્ત થાય છે.

તે પ્રશ્ન દસમ લેખ્યા ઉદેશક. લેખ્યાના પ્રશ્ન

પંચમ શતક: પ્રથમ સૂર્વ ઉદેશકમાં ત્રણ ઋતુ, અયન, લવણસમુદ્ર ધાતકી ખણ્ડ, કાલોદ્ધી સમુદ્ર, પુષ્કરાવરદીપ, વગેરેમા સૂર્યોદય આદિ પ્રશ્ન દ્વિતીય વાયુ ઉદેશકમા ચાર પ્રકારના વાયુ વગેરે પ્રશ્ન તૃતીય જાલ ગ્રન્થીકા ઉદેશક મા જાલ ગ્રન્થીકા ઉદાહરણ પ્રશ્ન ચતુર્થ શખ્ષ ઉદેશકમા શખ્ષો, અરિણાષયમયશીદેવ, આર્ય અતિ મુક્ત કેવળી છદમસ્થ, ચૌદ્ધર્વી વગેરે પ્રશ્ન, પંચમ છસમસ્થ ઉદેશક છદમસ્થમા સયંમથી જિધ્ધી, કુલકર આદિ પ્રશ્ન ખષ આયુ ઉદેશક અદ્વાયુ, દિધ્યાયુ, અશુભ શુભ દિધ્યાયુ વગેરેના ત્રણ કારણ કિયા વિચાર આદકદ્વારા, મુસાવાધિ વગેરે પ્રશ્ન સાપ્ત પુદ્ગલ કંપન ઉદેશક પરમાણુ પુદ્ગલ કંપન, વગેરે પ્રશ્ન! અષ્ટમ નિગ્રન્થી પ્રશ્ન ઉદેશક - ભગવાનના શિષ્ય નારદપુત્ર અને નિગ્રન્થી પ્રશ્નના ઉત્તર

નવમ રાજગૃહ ઉદેશક - રાજગૃહ નગરની વ્યાખ્યા, પ્રકાશ અંધકાર સમય, જ્ઞાન, દેવલોક, વગેરે પ્રાન દશમ ચંદ્ર ઉદેશક - ચંદ્રના પ્રશ્ન ખષ શતક: પ્રથમ વેદના ઉદેશક: વેદના અને નિર્જરાની સમાનતા વગેરે પ્રશ્ન દ્વિતીય આહર ઉદેશક રાજગૃહી નગર આહાર વર્ણન તૃતીય મહાઆશ્રય ઉદેશક - મહાઆશ્રયવાલાના મહાબંધ, કર્માની સ્થિતિ, કર્માના બાંધવાવાલા, વગેરે પ્રશ્ન! પંચમ તમસકાય ઉદેશક તમસકાય સંખ્યાંદી વર્ણન, કૃષણ રાજ્ય, લૌકાંતિક દેવ, વગેરે વર્ણન પ્રશ્ન ખષ ભવ્ય ઉદેશક - સાત પૃથ્વી યાવત પાંચ અનુત્તર વિમાન સુધીનું વર્ણન. સાપ્તમ શાલી ઉદેશક - ધાન્યની સ્થિતિ, ગણનીય કાલ વગેરેના પ્રશ્ન! નવમ કર્મ ઉદેશક: જ્ઞાનવારણીય ના બંધ સમયે બંધ વારી પ્રકૃતિઓ, મહૃદીકેવ અને મેની વિર્કુવણા વગેરે વર્ણન દસમ અન્ય યુથિક ઉદેશક - અન્યયુથિક નું વર્ણન. સમાધાન

સાપ્તમ શતક: પ્રથમ આહર ઉદેશક - આમાં લોક સંસ્થાન કિયા વિચાર, પ્રત્યાખ્યાન, સાધુ ને આહાર દેવાનું કણ, વગેરેનું વર્ણન. પ્રશ્ન દ્વિતીય વિરતિ ઉદેશક - આમા પ્રત્યાખ્યાન, સંયત, અસંયત, જીવ શાશ્વત, અશાશ્વત વગેરે વર્ણન પ્રશ્ન! તૃતીય સ્થાવર ઉદેશક વનસ્પતિકાય, અદ્વાહારી અને મહાહારી લેખ્યાકારી વગેરે વર્ણન પ્રશ્ન

ચતુર્થ જીવ ઉદેશક: ઈ પ્રકારના સંસારસ્થિત જીવ વગેરેનું વર્ણન, પંચમ ભક્તિ ઉદેશક - ત્રણ પ્રકારના યોનિ સંગ્રહ - ખષ આયુ ઉદેશક ચૌવીસ દણ્ડકમા જી આ ભવ આયુ બંધ કરે છે. કાલચક વગેરે વર્ણન સાપ્તમ અણગાર ઉદેશક: આ મા સમૃત અણગારની ઈર્યાવાદી કિયા અને કામ ભોગ વિસ્તૃત વર્ણન છે. અષ્ટમ છદમસ્થ ઉદેશક છદમસ્થની કેવલ સંયમ, જીવ, સુખ, દુઃખ સંજ્ઞા વેદના કિયા વિચાર વગેરે વર્ણન, નવમ અસમૃત ઉદેશક - બાધ્ય પુદ્ગલોનું ગ્રહણ વગેરે મહાશિલા, કંઠક સગ્રામ, અને રથ મુસલ સંગ્રામ વગેરે વર્ણન દસમ અન્ય તિર્થીક ઉદેશક - કાલોદારી આદિ અન્ય તિર્થીકોનું વર્ણન

અષ્ટમ શતક: પ્રથમ પુદ્ગલ ઉદેશક - ત્રણ પ્રકારના પુદ્ગલ વગેરે વર્ણન દ્વિતીય આશીવિસ ઉદેશક - બે પ્રકારના આશિવીશ વગેરે વર્ણન તથા છદમસ્થ અને સર્વજ્ઞાનુ અને જ્ઞાન નું વિસ્તૃત વર્ણન છે. તૃતીય વૃક્ષ ઉદેશક - ત્રણ પ્રકારના વૃક્ષ આદ પૃથ્વી વગેરેનું વર્ણન

ચતુર્થ કિયા ઉદેશક: પાંચ પ્રકારની કિયાનું વર્ણન

પંચમ આજીવિક ઉદેશક: આજીવિક બાર શ્રમણોપાસક વગેરે વર્ણન

ખષ પાસુ આહારાદિક ઉદેશક - ઉત્તમ શ્રવણને શુદ્ધ આહાર દેવાથી એકાંત નિર્જરા, આરાધક નિગ્રન્થ, કિયા વિચાર વર્ણન

સાપ્તમ અદાતાન ઉદેશક: આ ઉદેશકમાં અન્ય તિર્થીયો પાસે સ્થવીરોનો સંવાદ અને સ્થવીરો દ્રાગતિ પ્રમાદ વગેરે વર્ણન

અષ્ટમ પ્રત્યનિક ઉદેશક - ત્રણ પ્રકારના ગુરુ વ્યવહાર કર્મબંધ, કર્મ પ્રકૃતિ, પરિષહ, સૂર્યદર્શન વગેરે વર્ણન છે.

નવમ પ્રયોગ બંધ ઉદેશક - બે પ્રકારના બંધ વગેરેનું વર્ણન

દસમ આરાધના ઉદેશક - ત્રણ પ્રકારની આરાધના કર્મ પ્રકૃતીઓ જીવ વિચાર વિગેરેનું વર્ણન છે છે સિદ્ધ પુદ્ગલી છે યા પુદ્ગલ તેનો નિર્ણય આપવામાં આવે છે.

નવમ શતક

(પ્રથમ જમ્બુદ્ધીપ ઉદેશક): આની અંદર જમ્બુદ્ધીપનું સ્થાન વગેરે દ્વિતીય જ્યોતિષી દેવ ઉદેશકમા અઠી દ્વીપમા પ્રકાશ કરવાવાલા સૂર્ય ચંદ્ર દ્વીપ વગેરે તથા તીજા સે તીસ પર્યંત અન્તરદ્વીપ ઉદેશક ૨૮ અંતર દ્વીપનું અંતર. ઈક્કીતીસમા અસોચ્યા ઉદેશક - જ્ઞાની સંબંધી પ્રશ્નો અને કેવલી સંબંધી પ્રશ્ન ઉત્તરની વાત છે.

૩૨મું ગાંગીય ઉદેશક: પારવાપતિ ગાંગીયનું વર્ણન ચૌવીસ દણોકોમાં જનમ મરણની વાતો છેણે ગાંગીયાના નિર્માણની વાતો જણાવી છે. ઉત્તરમું કુંડગ્રામ ઉદેશક: ખ્રાણાણ કુંડગ્રામ, ઋષભદન ખ્રાણાણ અને દેવાનંદ ખ્રાણાણી, ભગવાન મહાવીરનું પદાર્પણ, દુધધારા પુત્ર સ્નેહ વગેરે વર્ણન. ઈત્તીય કુંડ ગ્રામ જમાલીનું જીવન ચરિત્ર અંતે નિર્માણ વગેરે વર્ણન છે. ઉત્તરમું પુરુષ ધાતક ઉદેશક: પુરુષને મારવાવાલો પુરુષથી પણ બિન્ન હત્યા કરે છે. અશવને મારવાવાલો અશવથી પણ બિન્ન હત્યા કરે છે. તથા રવાસોશવાસની પ્રશ્નોની જણાવે છે.

દસમ શતક: પ્રથમ દિશા ઉદેશક: પૂર્વાધિ દિશાઓં જીવ અજીવ છે. દરા દિશાઓ નામ વગેરે વર્ણન દ્વિતીય સમૃત અણધાર ઉદેશક - અણગારને લાગવાવાલી કિયા ગ્રાની પ્રકારની છે. યોનિયો વેદનાઓ અને બિલ્ખુ પરિમાળ વગેરે તૃતીય આત્મ રુદ્ધિ ઉદેશક: અટ્ય વૃદ્ધિક અને મહુદ્રિક દેવની શક્તિ, ઉદ્રવાયુ, ઘોડાનો પેટમાં કરકય વયુ, ૧૨ પ્રકારની ભાષા વગેરે વર્ણન છે. ચતુર્થ શ્યામ હસ્તી અણગાર ઉદેશક - શ્યામ હસ્તી અણગાર અને ગણધર ભગવાનનું શાણગાર વગેરે! પંચમ દેવ ઉદેશક - દેવન્દ્રોના અગ્રમય શીયોના નામ વગેરે વર્ણન છે. ષષ્ઠ સભા ઉદેશક - શુકની સુધર્મા સભા તથા રેકેન્દ્રનું સુખ વગેરે વર્ણન છે. સાતમાથી ચૌત્રીસ સુધી અતરદ્ધીપ ઉદેશક ઉત્તર દિશાના અઢાવીસ (એકોરુસથી શુદ્ધ દંડ) અંતરદ્વીપોનું વર્ણન છે. અણ્યારમું શતક: પ્રથમ ઉત્પલ ઉદેશક: ઉત્પલના જીવોનું વિસ્તૃત વર્ણન છે. દ્વિતીય શાલુક ઉદેશક - તૃતીય પલાસ ઉદેશક, ચતુર્થ કુંભીક ઉદેશક, પંચમ નાલીક ઉદેશક, ષષ્ઠ પદ્મ ઉદેશક, અષ્ટમ નલીન ઉદેશમ, આ બધા ઉદેશકોમા નામ પ્રમાણે જીવ રોષ ઉત્પલ સમાન બધુ વર્ણન છે. એમાં ફક્ત કુંભીક ઉદેશકમા સ્થિતિમા થોડી વિરોષતાઓ છે.

નવમ શીવરાજસી ઉદેશક: આમા શીવરાજસીનું વર્ણન કરી અઠી દ્વીપના દ્રવ્યની વાત જણાવી છે. દસમ લોક ઉદેશક: આમા ચાર પ્રકારના લોકનું વર્ણન કરે છે. એકાદસ કાલ ઉદેશક: વાળીજ્ય ગ્રામ, દુતીપલાસ ચૈત્ય, ભગવાન મહાવીર સાથે સુર્દર્શન શેષીના પ્રશ્ન ચાર પ્રકારના કાલ વર્ણન ત્યાર બાદ મહાબ્લનું વર્ણન વગેરે છે. દ્રાદશ આલ મિકા ઉદેશક: આલમિકા નગરી, ઋષીભદ્ર પ્રમુખ શ્રમણોપાસકની ચર્ચા વગેરે વર્ણન છે.

ખારમું શતક: પ્રથમ શાંખ ઉદેશક: સાવત્થી નગરી કોષ્ટક ચૈત્ય શાંખ શ્રમણો પાસકનું વર્ણન છે. દ્વિતીય જ્યાંતિ ઉદેશક: આમા જ્યાંતિ શાવિકાએ પરમાત્માને કરેલ પ્રશ્નોનોત્તર કારણ છે. તૃતીય પૃથ્વી ઉદેશક - સાત પૃથ્વીના ગોત્રનું વર્ણન છે. ચતુર્થ પૃથ્વી ઉદેશક - અનંત અનંત પૃથ્વી પરિવર્તન એનું વર્ણન છે. પંચમ અતિચાર ઉદેશક: આ ઉદેશકમા વર્ણાદીનું વર્ણન છે. ષષ્ઠ રાહુ ઉદેશક - રાહુનું વર્ણન છે. છેણે સૂર્ય અને ચંદ્રના કામભોગની પણ વાત જણાવી છે. સાતમ લોક ઉદેશક: લોકનું આયામ વિસ્કમ વગેરે વર્ણન છે.

અષ્ટમ નાગ ઉદેશક: આમા મહીંક દેવની સર્પ, હાથી, મણી અને વૃક્ષના રૂપમાં ઉત્પત્તિ સર્વ આદિ રૂપમાં અર્ચાપૂજા વગેરે વર્ણન છે. નવમ દેવ ઉદેશક - પાંચ પ્રકારના દેવો વગેરેનું વર્ણન છે. દસમ આત્મા ઉદેશક - આઠ પ્રકારના આત્મ વગેરેનું વર્ણન છે.

તેરમું શતક: પ્રથમ પૃથ્વી ઉદેશક - સાત પ્રકારની પૃથ્વી વગેરેનું વર્ણન, દ્વિતીય દેવ ઉદેશક: ચાર પ્રકારના દેવ વગેરેનું વર્ણન

તૃતીય નરક ઉદેશક - નરક અને નારકી વર્ણન નારકી અંતર આહારી છે. ચતુર્થ પૃથ્વી ઉદેશક સાત પ્રકારની પૃથ્વી, દિશા, અસ્થિકાય, કુટાગારશાલાનું ઉદાહરણ, લોકવર્ણન વગેરે છે.

પંચમ આહાર ઉદેશક: આમા નારકી, સુરેન્દ્ર વગેરેનું વર્ણન છે. ત્યારખાદ રાજ ઉદાયનનું વર્ણન છે. સાતમ ભાષા ઉદેશક ભાષાનું પૌદગલીક રૂપ, ભાષારૂપી, ભાષા

અચિત, ભાષા અજુવ સ્વરૂપ વગેરે તથા મન, કાયા, મરણ, વગેરેનું વર્ણન છે. અષ્ટમ કર્મ પ્રકૃતી ઉદેશક:આઈ કર્મ પ્રકૃતીઓનું વર્ણન-નવમ આણગાર વૈકીય ઉદેશક વૈકીય લઘ્ડીવારાથી આકાશ ગમનનું સામર્થ વગેરેનું વર્ણન દસમ સમુત્ધાત ઉદેશક-ઇ છાદમસ્થીક સમુત્ધાતનું વર્ણન ચૌદમો શતક:પ્રથમ ચરણ ઉદેશક:આમા વિગ્રહ ગતિ આયુભંધ વગેરેનું વર્ણન છે. દ્રિતીય ઉનમાર્ગ ઉદેશક:બે પ્રકાર ઉનમાર્ગ વગેરે, પર જન્ય વિચાર, તમસકાય, વગેરે વર્ણન તૃતીય શરીર ઉદેશક આમા મધ્ય ગતિ, વિનય વિચાર વગેરેનું વર્ણન, ચતુર્થ પુદ્ગલ ઉદેશક આમા અતિત, અનાગત વર્તમાન પુદ્ગલોનું પરિભ્રમણ વગેરે

પંચમ અજિન ઉદેશક:ચૌવીસ દષ્ટકમા જીવ અજિનના મધ્યમા થઈને જાય છે. વગેરે વર્ણન ષષ્ઠ આહાર ઉદેશક ચૌવીસ દષ્ટકમા જીવો આહાર પરિણામ, યોનિ, સ્થિતિનું વર્ણન કરી શકેન્દ્ર અને ઈશાનેન્દ્રના રતિગ્રહની વાત જણાવે છે. સપ્તમ ગૌતમ આરથાસન ઉદેશક, કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તી ન થવાથી જિજ્ઞ ગૌતમ સ્વામી, ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું આશવાસન ઇ પ્રકારના તુલ્ય વગેરેનું વર્ણન! અષ્ટમ અન્તર ઉદેશક - સાત નરકોનું અંતર વગેરેનું વર્ણન છે. નવમ આણગાર ઉદેશક:આણગારનું જ્ઞાન, શ્રમણ અને દ્રેષ્પ વગેરેનું વર્ણન છે. દશમ કેવલી ઉદેશક - કેવલજ્ઞાની વ્યાપકતા વગેરે વર્ણન છે.

પદ્દરમું શતક:પ્રથમ ઉદેશક આ શતકમા ગૌસાલક, આઈ પ્રકારના નિમીત્ત, ઇ પ્રકારના ઇલાહેશ, વળિકનું દિશાંત, ચૌરાશીલ, મહાકલ્પનું પ્રમાણ, સાત શરીરાન્તર પ્રવેશ, જમબુદ્ધીપ વગેરેનું વર્ણન છે.

સોલમું શતક:પ્રથમ અધિકરણ ઉદેશક, વાયુકાયની ઉત્પત્તી અને મરણ અધિકરણ નીશા વગેરેનું વર્ણન છે. દ્રિતીય જરા ઉદેશક:જીવોને જરા અને શોક વગેરેનું વર્ણન છે. તૃતીય કર્મ ઉદેશક:આઈ કર્મ પ્રકૃતી ચૌવીસ દષ્ટકમા વગેરે વર્ણન છે. ચતુર્થ જાવન્તિ ઉદેશક - આમાં વૃદ્ધ, તરુણ, કઠીયારો, ધાસનો પુડો વગેરે ઉદાહરણો છે. પંચમ ગંગાદત ઉદેશક આમા ગંગ દત્ત વનું ભગવાન મહાવીર સાથે પ્રશ્ન વગેરે વર્ણન છે. ષષ્ઠ સખ્ન ઉદેશક:પાંચ પ્રકારના સખ્ન બેંતાલીસ, તીસ પ્રકારના સખ્ન અને મહાસખ્ન, તીર્થકર ચક્રવર્તી વાસુપુજ્ય, બલદેવ, મંડલીક, રાજ વગેરેના સખ્ન વગેરે વર્ણન છે.

સપ્તમ ઉપયોગ ઉદેશક:બે પ્રકારનો ઉપયોગનું વર્ણન વગેરે છે. અષ્ટમલોક ઉદેશક:લોકની મહાનતા કિયા વિચાર વગેરે વર્ણન છે. નવમ ખલિ ઉદેશક - ખલિન્દ્રનું વર્ણન દસમ અવધિજ્ઞાન ઉદેશક - અવધિજ્ઞાનનું વર્ણન, એકાદશમ દ્વીપ, કુમાર ઉદેશક - દ્વીપકુમારનું વર્ણન દ્વાદશમ ઉદ્ધીકુમાર ઉદેશક ઉદ્ધીકુમારનું વર્ણન, ન્રયોદશમ દિક્કુમાર ઉદેશક, દિક્કુમારોનું વર્ણન વગેરે છે.

સત્તારમુસતક:પ્રથમ કુંજર ઉદેશક, ઉદાથી હસ્તીનું પૂર્વભવનું વર્ણન, તથા ભીજ વર્ણનો છે. દ્રિતીય સયક ઉદેશક:સંયત, વિરત, ધાર્મિક વગેરેનું વર્ણન કરી છેછે વક્તિય શક્તિની વાત જણાવી છે. તૃતીય શૈલેષી ઉદેશક:શૈલેષી આણગાર ઉપર પ્રયોગ વગેરે વર્ણન ચતુર્થકિયા ઉદેશક - પ્રાણાતીપ્રાત કિયા, આત્મકૃત વેદના વગેરે વર્ણન છે. પંચમ સુધર્મા સભા ઉદેશક:ઈશાનેન્દ્રની સુધર્મા સભા અને સ્થિતિનું વર્ણન ષષ્ઠ સપ્તમ પૃથ્વીકાય ઉદેશક - પૃથ્વીકાય જીવ ઉત્પત્ત થવાથી પેલા અને પદી આહાર ગ્રહણ કરવુ એ વર્ણન કરી સૌધર્મ કલ્પ પૃથ્વીથી રત્નપ્રભા પૃથ્વીમા ઉત્પત્ત થનાર જીવ વગેરેનું વર્ણન અષ્ટમ - નવમ આપકાથીક ઉદેશક:આપકાથીક જીવો વગેરેનું વર્ણન. દસમ એકાદસ વાયુકાદિક ઉદેશક - રત્નપ્રભા અને સૌરધર્મ એકેન્દ્રીય ઉદેશકમાનાગકુમાર, સવર્ણકુમાર વાયુકુમાર અજિન્કુમારના આહારતી લઈ યાવત ઋષિ સિદ્ધિ અદ્ધ્ય ખહુત્વનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

અઠારમું શતક:પ્રથમ - પ્રથમ ઉદેશક આમા ચૌવીસ દષ્ટકમા જીવભાવથી અપ્રથમ છે. સિદ્ધ - સિદ્ધ ભાવથી પ્રથમ છે. વગેરે વર્ણન કરેલ છે. દ્રિતીય વિશાખા ઉદેશક:વિશાખાનગરી શકેન્દ્રનું આગમન નાટ્ય પ્રદર્શન ગનધર ભગવાન, ગૌતમસ્વામી અને શકેન્દ્રની વૃદ્ધિ, પૂર્વભવની જિજ્ઞાસા ભગવાન મહાવીર દ્વારા સમાધાન વગેરે વર્ણન!

તૃતીય મહાકન્દી પુત્ર ઉદેશક: આમા ભગવાન મહાવીર પાસે મહાકન્દી પુત્ર અણગારના પ્રશ્નો, પુદ્ગલોનું આહાર કરવું, બે પ્રકારના બંદ, ધનુષ્યખાળાનું ઉદાહરણ, વગેરેની પ્રશ્નોત્તરી છે. ચતુર્થ પ્રાણાતીપાત ઉદેશક: આમા અઠાર પાપ, પૃથ્વીકાયથી વનસ્પતિકાય ચાર પ્રકારના કષાય વગેરે વર્ણન તથા પ્રશ્નોત્તરી છે. પંચમ અસુરકુમાર ઉદેશક: આમા બે પ્રકારના અસુરકુમાર (૧) દર્શનીય (૨) અર્દ્ધનીય વગેરે વર્ણન છે. ષષ્ઠ ગુણ વર્ણાદિ ઉદેશક: આમા નિશ્ચય અને વ્યવહાર નૈતિક ગુણાનું વર્ણન ભ્રમર આદિ વિવિધ ૨૦ વર્ણોના વર્ણ, ગંધ, રસ, પ્રેદેશ વગેરેની પ્રશ્નોત્તરી છે. સંપત્તમ કેવલી ઉદેશક: આમા કેવલી ભગવન્ત ભાષા માટે અન્ય તીર્થીયોની માન્યતા અને ભગવાન મહાવીર માન્યતા વગેરેનું વર્ણન તથા પ્રશ્નોત્તરી વગેરે છે. આઠમું અણગાર કિયા ઉદેશક: આમા ભાવીત આત્મા અણગાર અધિતા પથિકી કિયા વગેરેનું તથા અવધિજ્ઞાનના પરમાણુજ્ઞાન વગેરે પ્રશ્નોત્તરી છે. નવમ ભવ્ય દ્રવ્ય ઉદેશક: આમા ચૌવીસ દાઢકના ભવ્ય દ્રવ્ય જીવ એની સ્થિતિનું વર્ણન છે. દસમ સોમિલ ઉદેશક: આમા ભાવિત આત્મા અણગારની વૈકિય લઘ્યીનું સામર્થ વાયુ અને પુદ્ગલ ચાત્રા, આપનીય, આવ્યા બાદ અને પ્રાસુક વિહાર સંબંધમાં પ્રશ્નોત્તરી છે.

ઓગણીસમું શતક: પ્રથમ લેખ્યા ઉદેશક - છ પ્રકારની લેખ્યાનું વર્ણન! દ્વિતીય ગર્ભ ઉદેશક: કૃષ્ણ લેખ્યા વાલા ગર્ભને ઉત્પત્ત કરે છે વગેરે વર્ણન! તૃતીય પૃથ્વી ઉદેશક: પૃથ્વીકાયના જીવોના પ્રત્યેક શરીરનો બંધ વગેરે તથા છેલ્લે ચકવર્તીની દાસી દ્રારા પૃથ્વી પિણ પીસવાનું ઉદાહરણ વર્ણન છે. ચતુર્થ મહાસ્ત્રવ ઉદેશક: ચૌવીસ દાઢકમાં મહાઆશ્વ, મહાક્રિયા, મહાવેદના, મહાનિર્જરાનું વર્ણન છે. પંચમ ચરમ ઉદેશક: ચૌવીસ દાઢકા અદ્ધપાયુ તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુ તથા સાથે સાથે મહાકર્મ કિયાનું વર્ણન છે. ષષ્ઠ દ્વિતીપ ઉદેશક: આમા ચૌવીસ દાઢકમાં બે પ્રકારની વેદનાનું વર્ણન છે. સંપત્તમ ભવન ઉદેશક: આમા ભવનોનો પરિચય તેજ પ્રમાણે વ્યવન્તર વાસો, જ્યાતિષ્વાસ, અન્ય સર્વ વિમાનવાસનો સંક્ષિપ્ત પરિચય છે. અષ્ટમ નિવૃત્તી ઉદેશક: ચૌવીસ દાઢકમાં એકેન્દ્રિયથી યાવત પંચેન્દ્રિય સુધીના કર્મ, શરીર, સર્વેન્દ્રીય, ભાષા, મન, કષાય, વર્ણન, સંસ્થાન, સંજ્ઞા, લેખ્યા, દશ્ટિ, જ્ઞાન, અજ્ઞાન, લોક, ઉપયોગ વગેરે નિવૃત્તીનું વર્ણન છે. નવમ કરણ ઉદેશકમા - ચૌવીસ દાઢકમાં પાંચ પ્રકારના કરણ વગેરેનું વર્ણન છે. દસમાં વ્યવન્તર ઉદેશકમાં વ્યવન્તરોના આહાર, ઉચ્છ્વાસ, વગેરે વર્ણન છે.

### વીસમું સતક

બેઈન્ડ્રિય જીવોનું શરીરના બંધનું કમ ગ્રહસ્થી, જ્ઞાન, યોગ, આહારમા વિનતા વગેરેનું વર્ણન છે. દ્વિતીય આકાશ ઉદેશક: બે પ્રકારના આકાશ, અધોલોકની મહાનતા વગેરે વર્ણન. તૃતીય પ્રાણલોક ઉદેશક - અઠાર પાપ, ચાર બુદ્ધિ, ચાર અવગ્રહ, વગેરે વિસ્તૃત વર્ણન બધાનો આત્માની પરિભ્રમણ છે.

ચતુર્થ ઉપચય ઉદેશક: પાંચ પ્રકારના ઈન્દ્રિયો વર્ણન પરમાણુ ઉદેશક પરમાણુના સોલ વિકલ્પ વગેરેનું વર્ણન. ષષ્ઠ અન્તર ઉદેશક: રત્નપ્રભાથી યાવત ઈશત પ્રતભારીના અંતરાલોમા પૃથ્વીકાય જીવોની ઉત્પત્તિ અને આહાર વગેરેનું વર્ણન, સંપત્તમ બંધ ઉદેશક, ચૌવીસ દાઢકમા ત્રણ પ્રકારના બંધ વગેરેનું વર્ણન. અષ્ટમ ભૂમિ ઉદેશક: પંદર કર્મ ભૂમિ, તીસ અકર્મ ભૂમિ વગેરેનું વર્ણન, નવગચ્છારણ ઉદેશક: જગ્ઞાચારણ, વિદ્યાચારણ, વગેરેની શિદ્ગતિ તિરછી ગતિ, ઉજ્વર્ગતિ, આદિ વર્ણન.

ઇક્વીસમું શતક: પ્રથમ વર્ગ પ્રથમ શાલી ઉદેશક: શાલ્યાદિ વર્ગમાં ઉત્પત્ત થનાર જીવોની ગતિનો નિર્ણય. એની અવગાહના, એનો બંધ ઉદ્ય ઉર્દ્દીના, લેખ્યા, સ્થિતિ, પૃથ્વીકાય આદિમાં ઉત્પત્ત થવાથી તેનું જધન્ય ઉત્કૃષ્ટ કાલ પ્રાણીમાત્રનો શાલ્યાદિ વર્ગમાં ઉત્પત્ત થવું વગેરે વર્ણન! દ્વિતીય કંધ ઉદેશક તૃતીય સ્કંધ ઉદેશક, ચતુર્થ ત્વચા ઉદેશક, પંચમ શાલ ઉદેશક, ષષ્ઠ પ્રવાલ ઉદેશક, સંપત્તમ કા ઉદેશક, અષ્ટમ પુણ્ય ઉદેશક, નવમ ઇલ ઉદેશક, દસમ ખીન ઉદેશક, પ્રાણીમાત્રનું શાલ્યાદિ વર્ગની જેમ કંદ, સ્કંદ, ત્વચા, શાલ, પ્રવાલ, પુણ્ય, ઇળ, બીજ, રૂપમાં ઉત્પત્ત થવું તે મુજબનું વર્ણન.

દ્વિતીય વર્ગ: મૂલ કન્ધ આદિ દસ ઉદેશક, પ્રથમ વર્ગ સમાન, તૃતીય વર્ગ અલસી વર્ગના દસ ઉદેશક પ્રથમ વર્ગ સમાન, ચતુર્થ વર્ગ - વંશ વર્ગના દસ ઉદેશક પ્રથમ વર્ગ

સમાન, પંચમ વર્ગ- ઈક્ષુ વર્ગના દસ ઉદેશક પ્રથમ વર્ગ સમાન, ઘણરોડીય વર્ગના દશ ઉદેશક (પ્રથમ વર્ગ સમાન) સાતમ વર્ગ- અભરહ વર્ગના દસ ઉપદેશક પ્રથમ વર્ગ સમાન, અષ્ટમવર્ગ- તુલસી વર્ગના દસ ઉદેશક, પ્રથમ વર્ગ સમાન.

ખાઈસવા શતક: પ્રથમ વર્ગ- તાડ વર્ગના દસ ઉદેશક, ઓગણીસમા શતકમા પ્રથમ વર્ગ સમાન, પ્રથમ પાંચ વર્ગોમાં વિશેષતા.

દ્વિતીય નિમ્બ વર્ગ: નિમ્બવર્ગના દસ ઉદેશક- તાડવર્ગ સમાન, તૃતીય અગસ્તીકા વર્ગ, અગસ્તીક વર્ગના દસ, અગસ્તીવર્ગના દસ ઉદેશક- તાડવર્ગ સમાન, ચતુર્થ વેગન વર્ગ વેગન વર્ગના દસ ઉદેશક- તાડ વર્ગ સમાન, પંચમ સીરીયક કી સિરીયક વર્ગના દસ ઉદેશક તાડ વર્ગ સમાન- ષષ્ઠ ઉસક્લિકા વર્ગ- ના દસ ઉદેશક.